

Viivi von Gross
Tiia Onikki

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK), varhaiskasvatuksen sosionomin virkakelpoisuus, Sosionomi
(AMK)

Opinnäytetyö, 2023

SIJAISSISARUSTEN OIKEUKSIEN TOTEUTU- MINEN SIJAISPERHEESSÄ JA LASTENSUO- JELUN SIJAISHUOLLOSSA

TIIVISTELMÄ

Viivi von Gross & Tiia Onikki

Sijaissisarusten oikeuksien toteutuminen sijaisperheessä ja lastensuojelun sijaishuollossa

60 sivua ja 4 liitettä

Kevät, 2023

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK), varhaiskasvatuksen sosionomin virkakelpoisuus

Sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia alaikäisten sijaissisarusten oikeuksien toteutumista ja selvittää niiden toteutumista edistäviä ja estäviä tekijöitä. Tutkittavat oikeudet olivat lapsen edun toteutuminen sekä oikeudet tulla kuulluksi ja saada ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Tavoitteena oli saada sijaissisarukset näkyviksi ja kuulluiksi osana sijaisperhettä ja lastensuojelun sijaishuoltoa sekä kiinnittää työelämän huomion sijaissisarusten oikeuksien toteutumisen varmistamiseen.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua yksilöhaastattelua. Haastatteluihin osallistui neljä 8–10-vuotiasta sijaissisarusta. Haastattelut litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimustulokset osoittivat, että sijaissisarukset olivat mukana perheessä käydyissä keskusteluissa. Tuloksista selvisi, että sijaissisaruksille kerrottiin, kun perheeseen oltiin sijoittamassa lapsia ja he saivat kertoa oman mielipiteensä sijaisperheenä toimimisesta. Ennakovalmennukseen sijaissisarukset eivät olleet osallistuneet, mutta se koettiin hyvänä vaihtoehtona, jotta sijoituksiin olisi mahdollista valmistautua. Lastensuojelun työntekijät eivät huomioineet sijaissisaruksia vaan vain ainoastaan sijaisvanhemmat ja perheeseen sijoitetut lapset. Sijaissisarukset toivoivat työntekijöiden kanssa keskustelua sekä parempaa tiedottamista.

Sijaissisarusten oikeudet toteutuvat sijaisperheissä mutta eivät lastensuojelun sijaishuollossa. Sijaissisarukset ovat näkyvä osa perhettä, mutta pääosin lastensuojelu ei huomioi heitä lainkaan. Sijaissisaruksilla ei ole riittävästi tietoa sijaissisaruudesta ja sijaisperheenä toimimisesta. Riittävä tiedon ja tuen antaminen sijaissisaruudesta ja sijaisperheenä toimimisesta jää sijaisvanhemmille.

Asiasanat: ennakovalmennus, lapsen oikeudet, lapsen sijaishuolto, perhehoito, sijaissisaruus

ABSTRACT

Viivi von Gross & Tiia Onikki

The realization of the rights of underage biological children of fostering families in their family and child protection services

60 pages and 4 appendices

Spring, 2023

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Early Childhood Education and Care

Bachelor of Social Services

The aim of the thesis was to investigate the realization of the rights of underage biological children of fostering families and to find out the factors that promote and prevent the realization. The studied rights were the realization of the best interests of a child and the rights to be heard and to be able to express opinion in the matters that concern them. The goal was to make the foster siblings visible and heard as part of the foster family and child protection foster care, and to draw the attention of working life to ensure the realization of the rights of foster siblings.

The thesis was carried out as qualitative research using a semi-structured individual interview method. Four children aged between 8–10 years old took part in this study. The interviews were transcribed and the research data was analyzed by using content analysis.

The research results showed that the biological children of fostering families were involved in discussions held in the family. The results revealed that the foster siblings were told when children were being placed in the family and they were allowed to share their own opinion about acting as a foster family. The foster siblings had not participated in the preliminary training, but it was felt to be a good option so that it would be possible to prepare for the placements. Child welfare workers did not take the biological children into consideration and they only worked with the parents and foster children. The foster siblings hoped for a discussion with the employees and being better informed.

The rights of the biological children in fostering families are realized in their families but not in child protection services. These children are visible part of their families but they are not being noticed by child protection services. They do not have enough information about being a sibling for a fostered child or what does it mean to act as an foster family. Providing sufficient information and support about foster siblings and acting as a foster family is up to the foster parents.

Keywords: Biological siblings of foster children, Childrens rights, Fostering, Fostering in families, Pretraining

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	6
2.1 Sijaishuollon järjestäminen.....	6
2.2 Perhehoito.....	9
2.3 Ennakkovalmennus.....	11
2.4 Ammattilaisten tehtävät ja vastuut sijaishuollossa	12
3 LAPSEN KOGNITIIVINEN KEHITYS JA ERILAISTEN KIINTYMYSSUHTEIDEN MERKITYS.....	14
3.1 Lapsen kognitiivinen kehitys keskilapsuudessa	14
3.2 Kiintymyssuhteiden muodostuminen.....	16
3.3 Perhe- ja sisarussuhteet	19
4 SIAISSISARUUS.....	20
5 LAPSEN OIKEUDET LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ JA KESKINÄISISSÄ SOPIMUKSISSA.....	22
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	23
7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	24
7.1 Yhteistyökumppani Pesäpuu ry.....	24
7.2 Lapsen haastattelussa huomioitavat asiat	25
7.3 Aineiston keruu- ja haastattelumenetelmät	27
7.4 Aineiston analyysi	30
8 TULOKSET	34
8.1 Lapsen oikeuksien toteutumista edistäviä tekijöitä.....	34
8.2 Lapsen oikeuksien toteutumista estäviä tekijöitä	35
9 EETTISET NÄKÖKULMAT JA TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS	37
9.1 Tutkimuksen eettinen toteutus	37
9.2 Tutkimustulosten luotettavuus.....	40

10 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
11 POHDINTA	45
11.1 Tutkimuksen toteutuksen arviointi	45
11.2 Tulevaisuuden haasteet, kehitysehdotukset ja jatkotutkimusaiheet ..	47
11.3 Sijaissisaruus varhaiskasvatuksessa	48
11.4 Ammatillinen kasvu	49
LÄHTEET	53
LIITE 1. Haastattelukutsu	61
LIITE 2. Lapsen suostumuslomake	62
LIITE 3. Vanhemman suostumuslomake	63
LIITE 4. Haastattelukysymykset.....	65

1 JOHDANTO

Lastensuojelu on muutoksien keskellä, ja asiakkaiden hyvinvointiin ja oikeuksiin kiinnitetään entistä paremmin huomiota. Sijaissisarukset elävät arkeaan sijaisperheessä, sillä erotuksella muihin sijaisperheessä asuviin, että he eivät saa valmennusta tai tukea tehtäväänsä, eikä heitä tunnisteta osaksi lastensuojelua sosiaalityön toimintaohjeissa (Laine, 2018, s. 2). Sijaissisaruksia pidetään sijaishuollon tuntemattomina sotilaina, näkymättömänä osana (Säles & Airo, 2018, s. 42). Sijaisperheen kaikki osapuolet, myös lapset, ovat osallisia turvallisen arjen luomisessa, ja täten kaikki osalliset tulisi tunnistaa palvelujärjestelmässä (Petrelius & Eriksson, 2018, s. 6).

Lapsi- ja perhepalveluiden (2016–2018) muutosohjelman tavoitteina on ollut kiinnittää huomiota lapsen oikeuksiin, edistää tietoon perustuvaa toimintakulttuuria sekä kehittää palvelujärjestelmää enemmän lapsi- ja perhelähtöisemmäksi. Muutosten tavoitteena on se, että lapsen etu ja oikeudet toteutuvat ja perheiden voimavaroja vahvistetaan. LAPE-ohjelmassa sitouduttiin huomioimaan lasten, nuorten ja monimuotoisten perheiden kokonaistilanteet sekä yksilölliset palvelutarpeet. (Petrelius & Eriksson, 2018, s. 3.)

Sosiaalialan kiinnostus sijaissisaruksia kohtaan on heräämässä, ja sijaissisarusten oikeuksiin ei ole aiemmin kiinnitetty tarpeeksi huomiota. Sijaissisarusten oikeuksien toteutuminen vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa ja on samalla perhehoidon sujuvuuteen vaikuttava tekijä. Perhehoidon ollessa ensisijainen hoitomuoto sijaishuollolle on tärkeää kiinnittää huomiota sen kaikkiin osiin parhaimman tuloksen saavuttamiseksi. Perhehoidon ja perhekotien määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana, joten yhä useampi sijaissisarustus jää vaille ammattilaisten tukea.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaissisarusten lapsen oikeuksien toteutumista sijaisperheessä ja lastensuojelun sijaishuollossa sekä selvittää oikeuksien toteutumista edistäviä ja estäviä tekijöitä. Käsittelemämme oikeudet otimme YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta ja lastensuojelulaista.

Tutkimuksen kohteena olivat sijaisperheen biologiset alaikäiset sijaissisarukset ja heidän kokemuksensa sijaissisaruuudesta sekä tutkittavina olevien oikeuksien toteutuminen.

Opinnäytetyömme tavoitteena on nostaa sijaissisarukset näkyville lastensuojelussa ja herättää keskustelua heidän kanssaan työskentelevien keskuudessa sekä kiinnittää työelämän huomion myös sijaissisarusten oikeuksien toteutumisen varmistamiseen. Aiheesta on tehty vähän tutkimusta, ja on tärkeää saada lisää tietoa sijaissisarusten kokemuksista lastensuojelun parissa nykyhetkessä. Toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa, joka toimii lastensuojelun kehittämissyhteisönä, tavoitteenaan parantaa lastensuojelun parissa olevien lasten ja perheiden hyvinvointia.

Rajasimme tutkittavien oikeuksien määrää muutamaan keskeisimpään oikeuteen, kuten oikeus tulla kuulluksi, lapsen edun toteutuminen sekä oikeus saada ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Haastattelemalla selvitimme näiden oikeuksien toteutumista ja sitä, miten lapset kokevat heidän oikeuksiensa toteutumisen sijaisperheessä ja lastensuojelun sijaishuollossa.

2 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

2.1 Sijaishuollon järjestäminen

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan kiireellisesti sijoitetun, huostaanotetun tai lastensuojelulain (L 417/2007 83. §) tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen kodin ulkopuolella järjestettävää hoitoa ja kasvatusta. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla. (L 417/2007 49. §.)

Lapsen kiireellinen sijoitus on turvaamistoimi ja se järjestetään, jos lapsi on välittömässä vaarassa johtuen jostain lastensuojelulaissa (L 417/2007 40. §) mainituista seuraavista syistä: lapsen huolenpidossa on puutteita tai kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä, lapsi itse vaarantaa vakavasti terveytensä tai kasvunsa käyttämällä päihteitä tai lapsi tekee muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muilla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellä.

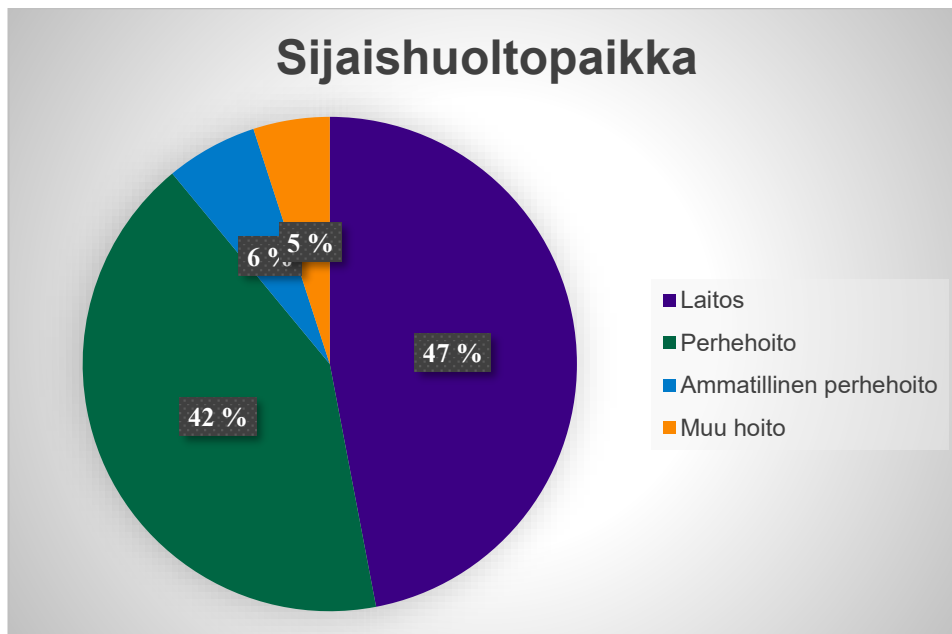
Kiireellinen sijoitus tehdään silloin, jos lapsi on välittömässä vaarassa siten, ettei häntä voida turvallisesti jättää kotiin eikä tilannetta pystytä turvaamaan avohuollon toimenpiteillä. Välitön vaara ei rajaudu pelkästään tilanteisiin, jossa lasta uhkaa välitön fyysinen vaara tai kuolemanvaara. Myös henkinen väkivalta ja muu kaltoinkohtelu on peruste kiireelliselle sijoitukselle. (Kuntainfo, 2015.) Kiireellinen sijoitus voi kestää muutamasta päivästä useisiin kuukausiin (Araneva, 2018, s. 138).

Lapsi otetaan huostaan, jos lapsi on välittömässä vaarassa samoista syistä kuin kiireellisen sijoituksen kohdalla. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen ryhdytään vain, jos lastensuojelulain (L 417/2007) luvussa 7, mainitut avohuollon tukitoimet eivät ole olleet sopivia tai riittäviä lapsen edun mukaisen huolenpidon turvaamiseksi. Huostaanottoon voidaan ryhtyä, jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Huostaanoton valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tarkistaa huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, jos lapsi tai huoltaja hakee huostassapidon lopettamista tai kun se muuten osoittautuu tarpeelliseksi. Huostassapitoa ei saa lopettaa huostaanoton edellytysten lakkaamisesta huolimatta, jos se on selvästi lapsen etua vastaan. (L 417/2007 40. §, 47. §.)

Kun lapsella on oikeus sijaishuoltoon, etsitään hänelle sopiva sijaishuoltopaikka. Lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu ja yksilölliset tarpeet. Valinnassa kiinnitetään myös erityisesti huomiota esimerkiksi huostaanoton perusteisiin. Lisäksi täytyy kuulla lapsen ja perheen toiveet. Pienille lapsille yritetään ensisijaisesti järjestää hoitopaikaksi perhehoidossa sijaisperhettä. Perhehoidon mahdollisuutta selvitetään aina myös isommille lapsille. Jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoitona tai muulla tavalla, järjestetään sijaishuolto laitoshuoltona. (Sijaishuoltopaikan valinta, i.a.; L 417/2007 50. §.)

Kuvio 1. Sijaishuoltopaikkojen jakautuminen (Forsell & Kuoppala, 2022, s. 11)

Vuonna 2021 yhteensä 17 727 lasta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle, joista 3 702 lasta oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle ensimmäistä kertaa. Lapsella saattaa kuitenkin vuoden aikana olla monta eri sijoitusta. Sijoitusten kestot vaihtelevat myös suuresti. Vuonna 2021 kodin ulkopuolelle sijoitettuina olleista lapsista neljännes oli ollut sijoitettuna alle 8 kuukautta ja neljännes oli ollut sijoitettuna yli 6 vuotta. Kuvioista 1 selviää, että vuonna 2021 viimeisimmän sijoituspaikan mukaan sijoitetuista lapsista 47 prosenttia (8 310) oli laitoksessa, 42 prosenttia (7 464) perhehoidossa, 6 prosenttia (1 029) ammatillisessa perhehoidossa ja loput 5 prosenttia (924) muussa hoidossa. (Forsell & Kuoppala, 2022, s. 9–11.)

Sosiaalityöntekijä tekee viime kädessä lapsen edun mukaisen ratkaisun sijaishuoltoapaikasta, huomioiden kuitenkin lapsen oman mielipiteen. Paikan valinnassa tulee huomioida myös lapsen kielellinen, uskonnollinen ja kulttuurinen tausta, sillä lapselle on turvattava hänen kielelliset oikeutensa sekä huomioitava uskonnolliset sekä kulttuuriset tavat. Nämä oikeudet, ja tavat on huomioitava myös lapsen koulunkäynnissä ja sen järjestämisessä. Lapsella on oikeus taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaavaan koulutukseen, ja sen vuoksi sijaishuoltoapaikan valinnassa tulee huomioida koulunkäynti ja sen järjestäminen. (Räty, 2015, s. 17–18.)

Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus hyvään kohteluun, laadukkaaseen sosiaalihuoltoon ja tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltoapaikkaan (Saastamoinen, 2008, s. 21). Sijaishuollon tavoitteena on niin sanotun tavallisen arjen sekä huolenpidon, hoidon ja kasvatuksen mahdollistaminen pitkälle lapsuuteen ja nuoruuteen. Sijaishuollossa turvataan kehityksen kannalta tärkeät, turvalliset ja jatkuvat ihmissuhteet sekä tuetaan lasta uusien ihmissuhteiden rakentamisessa. (Pösö, 2004, s. 206; Sijaishuoltoapaikan valinta, i.a.)

Sijaishuoltoapaikassa lapselle opetetaan rajojen, sääntöjen ja sopimuksien tekemistä ja niiden noudattamista. Näiden avulla lapsi oppii kantamaan vastuuta itsestään ja toiminnastaan. Asettamalla rajoja ja valvomalla lasta varmistetaan hänelle kokonaisvaltainen turvallisuus. Lasta ohjataan selvittämään erimielisyyksiä ja riitoja rakentavasti sekä opetetaan pyytämään ja antamaan anteeksi. Lapselle

on myös luotava tilanteita, joista hän saa onnistumisen kokemuksia. Niiden avulla hän pystyy rakentamaan myönteistä minäkuvaa. (Saastamoinen, 2008, s. 23.)

2.2 Perhehoito

Perhehoitoa pidetään ensisijaisena tapana järjestää lapsen sijaishuolto (Räty, 2015, s. 475). Perhehoito tarkoittaa kodin ulkopuolista osa- tai ympärivuorokautisen hoidon tai huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa. Perhehoitoa voidaan järjestää myös hoidettavan kotona. Perhehoidon tarkoituksena on edistää perhehoidossa olevan henkilön perusturvallisuutta ja sosiaalisia suhteita sekä mahdollistaa läheiset ihmissuhteet ja kodinomaisen hoidon. (Perhehoitoliitto, i.a.; L 263/2015 1. §.)

Perhehoitoa toteuttavat perhehoitajat. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan sijaisvanhemmiksi ja perhettä sijaisperheeksi, vaikka näitä käsitteitä ei tunneta Suomen lainsäädännössä (Perhehoitoliitto, i.a.; Eriksson & Säles, 2021). Perhehoitolaki (L 263/2015 6. §) määrää, että perhehoitajaksi eli sijaisvanhemmaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka on sopiva antamaan perhehoitoa koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella.

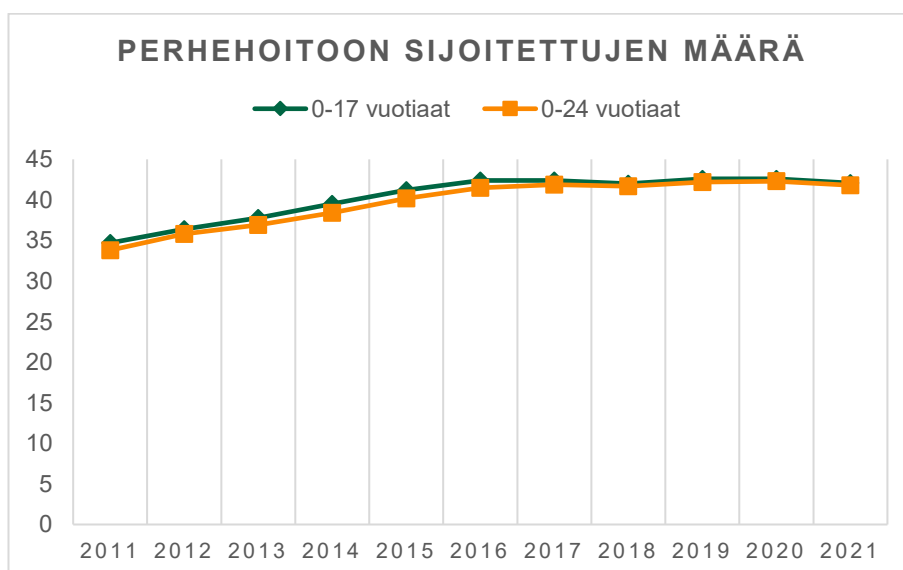
Perhehoidon lähtökohtana on lapsi ja lapsen oikeus perheeseen. Tämä tarkoittaa oikeutta turvallisuuteen, jatkuvuuteen ja pysyvyyteen. Kaikella mitä perhehoidossa tehdään ennen sen alkamista, sen aikana ja sen jälkeen pyritään tähän päämäärään. Perhehoidon tavoitteena on myös tasavertaisen perheenjäsenyyden takaaminen sijoitetulle lapselle sijaisperheessä. (Heino & Säles, 2017, s. 4.) Perhehoitolain mukaan perhekodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävät huomiota kaikkiin perheenjäseniin ja selvitettävä hyväksyvätkö muut perhekodin jäsenet sijoitettavan ja mahdollistuuko tasavertainen asema perhekodissa sijoitettavalle (L 263/2015 5. §).

Lapsen turvallisuuden, jatkuvuuden ja pysyvyyden tunteeseen voi vaikuttaa perhehoidon kesto. Perhehoitoa järjestetään lyhyt- ja pitkäaikaisena. Lyhytaikainen perhehoito on päivystysluntoista ja nimensä mukaisesti kestoltaan lyhyt.

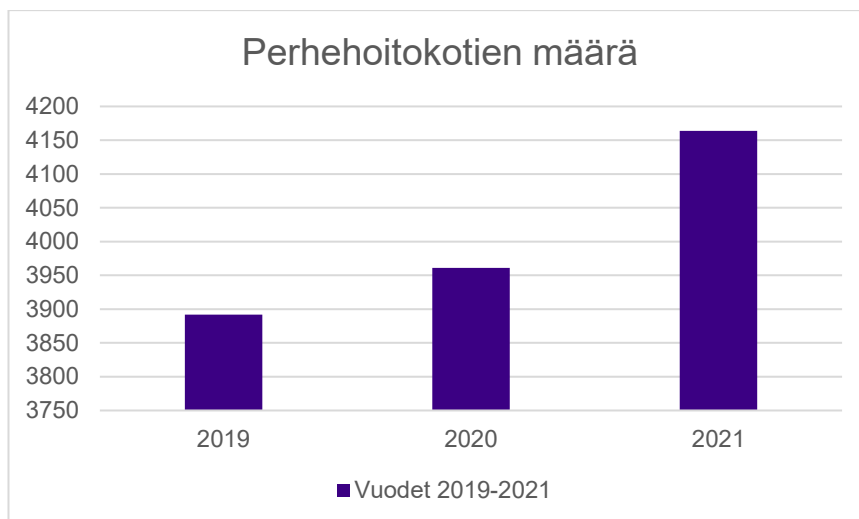
Lyhytaikaiseen perhehoitoon voidaan sijoittaa esimerkiksi pienet lapset kiireellisenä sijoituksena. (Araneva, 2018, s. 138.) Viime vuosina lyhytaikainen perhehoito on lisääntynyt ja pitkäaikainen vähentynyt (Heino & Säles, 2017, s. 10).

Perhehoitoa voidaan järjestää myös ammatillisessa perhehoidossa. Ammatillisessa perhehoidossa perhehoitajia on oltava vähintään kaksi, joista yhdellä on kelpoisuus koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella ja toisella hoito- ja kasvatustehtäviin soveltuva koulutus ja riittävä kokemus näistä tehtävistä. Ammatillisessa perhehoidossa saadaan hoitaa samanaikaisesti seitsemää henkilöä, ja tähän lasketaan kaikki samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset ja muut erityistä hoitoa tai huolenpitoa tarvitsevat henkilöt. (L 263/2015 6. §, 8. §.)

Perhehoitajalle on perhehoidon ajalle nimettävä jokaista hoidettavaa kohden vastuutyöntekijä. Perhehoitajalla on oltava mahdollisuus tavata säännöllisesti vastuutyöntekijää ja saada tarvitsemaansa tukea. (L 263/2015 15. §.) Vastuutyöntekijä vastaa perhehoitajan koulutuksen, työnohjauksen sekä valmennuksen järjestämisestä (Araneva, 2018, s. 82). Ensisijaisesti näistä kuitenkin vastaa perhehoidon järjestämisestä vastaava kunta tai kuntayhtymä toimeksiantosopimuksessa kirjatulla tavalla (L 263/2015 15. §).

Kuvio 2. Perhehoidossa olevien määrä vuosina 2011–2021 (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a, 2023b)

Kuvio 3. Perhehoitokoteja 31.12.22 lastensuojelun perhehoidossa (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, 2022).

Kuviosta 2 selviää, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastojen mukaan perhehoitoon sijoitettujen määrä on kasvanut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta kasvu vaikuttaa tasaantuneen 2020-luvulla. Lisäksi Kuviosta 3 selviää, että perhehoitokotien määrä on myös ollut noususuhdanteinen. Koska sijaissisaruksista ei ole samanlaista tilastoa, päätelimme näistä kahdesta tilastosta myös sijaissisarusten määrän olleen kasvussa viimeisen kymmenen vuoden aikana.

2.3 Ennakkovalmennus

Perhehoitolaki (L 263/2015 6. §) määrää, että sijaisvanhemmiksi aikovien tulee suorittaa ennakkovalmennus. Ennakkovalmennus sijaisvanhemmille toteutetaan PRIDE-valmennuksena. Valmennus lisää osallistujien tietoutta sijaisvanhemmuudesta sekä antaa osallistujille mahdollisuuden pohtia omia valmiuksiaan sijaisvanhemmaksi ryhtyessä. Valmennuksen keskiössä on sijaisvanhempien viisi valmiutta: suojella ja hoivata lasta, tukea lapsen yksilöllistä kehitystä, tukea lapsen suhteita vanhempiin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmisiin, sitoutua lapseen sekä edistää ennakoitavuutta ja jatkuvuutta lapsen elämässä sekä tehdä yhteistyötä lapsen asioissa. (Pesäpuu ry, i.a.-b.)

Ennakovalmennuksen valmentajina toimii sijaisvanhempi ja sosiaalityöntekijä (Pesäpuu ry, i.a.-b.). Valmennus toteutetaan yksilö-, ryhmä- ja perhemuotoisena. Ryhmätapaamiset koostuvat tiedon jakamisesta, pienryhmätyöskentelyistä sekä kokemuksellisista harjoituksista. Valmentajat tapaavat myös osallistujia sekä heidän lapsiaan perhekohtaisissa tapaamisissa. Ennakovalmennuksessa onkin erityisen tärkeää huomioida kaikki perheenjäsenet. Sijaisperheiden lapsilla on mahdollisuus osallistua lasten ryhmiin, jotka kokoontuvat 1–3 kertaa. Jos ryhmää ei voida järjestää, on sijaisperheiden lapsilla mahdollisuus henkilökohtaiseen tapaamiseen sekä yksilölliseen työskentelyyn valmentajan kanssa. (Heino & Säles, 2017, s. 56–57.) Valmennuksen kesto on noin puoli vuotta. (Pesäpuu ry, i.a.-b.)

Ennakovalmennus antaa tärkeää tietoa oikeuksista ja velvollisuuksista, joita sijaisperheenä toimiminen sisältää. Ennakovalmennuksen aikana sijaisperheeksi ryhtyvillä on tilaisuus pohtia, ovatko he valmiita sitoutumaan sijaisperheenä toimimiseen niin pitkään kun lapsella on siihen tarve. Sijoituksen onnistuminen vaatii lapsen ja sijaisperheen yhteensopivuutta. (Janhunen, 2011, s. 13–14.) Hyvin valmenneet ja oikein valitut sijaisperheet pystyvät jatkamaan sijaisperhetoimintaa pitkään. Mahdollisuus valmennukseen vaihtelee kuitenkin paljon ympäri Suomea. (HE 331/2010.)

2.4 Ammattilaisten tehtävät ja vastuut sijaishuollossa

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä (L 417/2007 13. b §). Lapsella on oikeus hänen asioistaan vastaavaan sosiaalityöntekijään, joka on perillä hänen asioistaan ja hoitaa niitä. Vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän (esimerkiksi sosiaaliohjaaja, perhetyöntekijä) tulee tavata lasta henkilökohtaisesti ja kahden kesken tarpeeksi usein. (HE 130/2013.)

Sijaishuollossa lapsen huollon turvaamiseksi lapsen asioista, huollosta ja kasvatuksesta vastaavan sosiaalityöntekijän tulee tehdä yhteistyötä sijoitetun lapsen, hänen huoltajiensa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa (L 417/2007 52. §).

Yhdessä he arvioivat sijoitetulle lapselle annettavaa hoitoa sekä kasvatuksen muotoa ja sisältöä (Räty, 2015, s. 480).

Jokaiselle lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon asiakkaana olevalle lapselle tulee laatia asiakassuunnitelma. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä laatii asiakassuunnitelman yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. (L 417/2007 30. §.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lapsen asiakassuunnitelman laatimisesta ja sen päivittämisestä (HE 130/2013).

Asiakassuunnitelmaan kirjataan lapsen ja perheen tuen ja palvelujen tarve sekä muut tukitoimet, joilla erilaisiin ongelmiin puututaan ja tuen tarpeisiin vastataan. Asiakassuunnitelmaan kirjataan myös asiakkaiden eriävät mielipiteet tuen ja palvelujen tarpeesta sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelmaan tulee myös merkitä, miten suunnitelman toteutusta seurataan, arvioitu aika tavoitteiden toteutumiseksi sekä milloin suunnitelmaa tarkistetaan. Asiakassuunnitelmaa tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. (L 417/2007 30. §; Araneva, 2018, s. 69–70.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi toimia myös perhehoitajan vastuutyöntekijänä. Vastuutyöntekijänä voi kuitenkin toimia myös muu riittävän koulutuksen saanut työntekijä esimerkiksi lastensuojelussa sosiaaliohjaaja. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutena on varmistaa lapsen edun toteutuminen sijaishuollon aikana. Lapsen edun turvaaminen voi vaatia sijaishuollon aikana toimenpiteitä, jotka eivät vastaa perhehoitajan näkemyksiä ja toiveita. Tämän vuoksi vastuutyöntekijäksi on perustelua nimittää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työpari, jolloin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä pystyy keskittymään varsinaiseen asiakastyöhön ja siihen liittyviin asi-
antuntijatehtäviin. (Araneva, 2018, s. 82–83.)

3 LAPSEN KOGNITIIVINEN KEHITYS JA ERILAISTEN KIINTYMYSSUHTEIDEN MERKITYS

3.1 Lapsen kognitiivinen kehitys keskilapsuudessa

Keskilapsuus sijoittuu 6–7 ikävuodesta 12 ikävuoteen saakka. Keskilapsuuden alussa tapahtuu biologista ja kognitiivista kehitystä, joka luo mahdollisuuden itsenäisemmälle toiminnalle ja vastuun ottamiselle omasta toiminnasta. (Nurmi ym., 2015, s. 77.) Kognitiiviseen kehitykseen liittyviä toimintoja ovat kieli, muisti, ajattelu, oppiminen, havaitseminen, tarkkaavuus, keskittyminen, suunnittelu, päätely, päätöksenteko ja ongelmanratkaisu. Kognitiivista kehitystä tukee lapsen ja vanhemman positiivinen vuorovaikutus sekä lapsen saama emotionaalinen tuki. (Nurmiranta ym., 2009, s. 33.)

Keskilapsuudessa lapsen muisti kehittyy nopeasti. Erilaiset toiminnot automatisoituvat ja suorituskky kasvaa. Näitä toimintoja ovat esimerkiksi kieli ja puhe, matemaattinen päättely sekä erilaiset motoriset toiminnot. Myös lapsen käsite- ja tietovarasto kasvaa nopeasti. (Nurmi ym., 2015, 92–93.) Käsite- ja tietovaraston sekä erilaisten muististrategioiden käyttäminen edistää lapsen muistin kehittymistä. Keskilapsuudessa lapsi osaa painaa muistiin uusia asioita toistamalla, luokittelemalla, ryhmittelemällä ja käyttämällä assosiaatioita eli miellelyhtymiä. (Nurmiranta, 2009, s. 37.)

Keskilapsuudessa lapsen aloittaessa koulun siirtyy hän puhutusta kielestä kirjoitettuun. Samalla kielen käyttäminen kehittyy ja lapsi osaa sujuvasti käyttää puhuttua kieltä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Nurmiranta ym., 2009, s. 40; Karling ym., 2009, s. 136.) Kielellistä päättelyä vaativat tehtävät sujuvat paremmin tytöiltä, kun taas pojilta sujuu paremmin numeerinen ja ei-kielellinen päättely (Sinkkonen, 2018, s. 77–78).

Lapsen aivojen kehityksen suurimmat muutokset tapahtuvat varhaislapsuudessa, mutta aivojen kasvu jatkuu keskilapsuudessa (Nurmi ym., 2015, s. 80). Keskilapsuudessa lapsen aivot kypsyvät ja niiden nopea kasvun jakso sijoittuu

koulun aloittamiseen 6–8- vuoden iässä. Tyttöjen aivot saavuttavat suurimman kokonaistilavuutensa 11–12- vuoden iässä ja poikien pari vuotta myöhemmin. (Sinkkonen, 2018, s. 77.)

Keskilapsuuteen siirtyessä myös lapsen ajattelu kehittyy. Lapsen ajattelun kehitystä voidaan tarkastella sveitsiläisen psykologin Jean Piaget'n teorian pohjalta. Piaget on jakanut ajattelun kehityksen neljään eri vaiheeseen, joista konkreettisten operaatioiden kausi sijoittuu 7–11- ikävuosiin. (Elkind, 1974, s. 11; Nurmiranta ym., 2009, 35.) Operaatiot ovat toimintoja, jotka voidaan sisäistää ja ne ovat palautettavissa (Piaget & Inhelder, 1977, s. 94).

Piaget'n mukaan tässä vaiheessa lapsen ajattelu muuttuu joustavammaksi ja lapsi oppii uusia ajattelutaitoja kuten irtautumaan ajattelussaan välittömistä havainnoista. Ongelmanratkaisussa lapsi pystyy harkitsemaan erilaisia vaihtoehtoja. Lapsi irtautuu ajattelun itsekeskeisyydestä ja lapselle muodostuu käsitys siitä, että toinen ihminen voi kokea sosiaalisen tai muun tilanteen eri tavalla kuin itse. Lapsi oppii vähitellen näkemään ja asettumaan toisen ihmisen asemaan. Kyky ymmärtää toisen ihmisen tunteita, ajatuksia ja toimintaa asettumalla toisen ihmisen asemaan kehittyy kuitenkin vähitellen. (Nurmiranta ym., 2009, s. 35–36; Nurmi ym., 2015, s. 90–91.)

Keskilapsuudessa lapsen tunne- ja käyttäytymisen säätelyn taidot ovat kehittyneet ja lapsella on kyky sietää ja käsitellä negatiivisia tunteita (Korhonen, 2021). Lapsi pystyy käsittelemään tunteitaan silloin, kun hän tietää mistä tunteesta on kyse. Tunteet on nimettävä, jotta lapsi pystyy ymmärtämään kokemaansa tunnekuohua ja sen kautta pystyy käsittelemään niitä (Sinkkonen, 2012b, s. 104). Tunteiden käsittelyssä on eroa tyttöjen ja poikien välillä. Tytöt ovat taipuvaisia pohtimaan tunteitaan ja käytöstään, kun taas pojat ovat alttiimpia impulsiiviselle käytökselle (Sinkkonen, 2018, s. 78).

Lapsen käyttäytymistä tunteiden pohjalta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuvaa lapsen sosiaalinen kehitys. Lapsen sosiaalinen kehitys on riippuvainen hänen kognitiivisesta kehityksestään sekä vuorovaikutuskokemuksista. Lapsen sosiaalinen kehitys tapahtuu suhteessa hänen ympäristöönsä ja lapsen

ensimmäisenä ympäristönä voidaan pitää hänen perhettään. Lapsi sisäistää sosiaalisia taitoja esimerkiksi vanhempiensa ja sisarustensa mallista. (Karling ym., 2009, s. 166; Wahlman-Neuvonen & Hannonen, 2015, s. 31.) Scafferin (1996) mukaan sisaruksilla on erityinen ja erilainen vaikutus kuin vanhemmilla lapsen sosiaaliseen kehitykseen. (Rannikko, 2008, s. 33).

Sisarukset ovat tärkeitä perheenjäseniä lapsen kehityksen kannalta ja useissa tutkimuksessa on todettu sisaruussuhteiden vaikuttavan lapsen kehitykseen. Watson-Gegeon & Gegeon (1989) ja Zukowin (1989) mukaan sekä vanhempien ja sisarusten tarjoaman hoidon ja kasvatuksen tasapaino hyödyttää kaikkein eniten pientä lasta. Sisarukset tarjoavat toisilleen erilaisia kognitiivisesti ja sosiaalisesti kehittäviä kokemuksia. Isommat sisarukset vetävät pienemmän sisaruksen mukaansa kohti seuraavaa kehitysaskelta, esimerkiksi Vygotsky on todennut lähikehityksen vyöhyketeoriassaan vanhempien sisarusten vuorovaikutuksen tarjoavan tärkeitä mahdollisuuksia kehittymiselle. (Rannikko, 2008, s. 32–33.)

3.2 Kiintymyssuhteiden muodostuminen

Lapsen ja vanhemman välillä on biologinen side, johon kuuluu molemminpuolinen kiintymys. Vanhempien vaikutus lapseen perustuu heidän väliseensä kiintymyssuhteeseen. (Hurme, 2003, s. 148.) Kiintymyksellä tarkoitetaan tunnesidettä, joka muodostuu lapsen ja vanhemman tai muun henkilön välille, jonka lapsi kokee turvallisena. Lapsi turvautuu turvalliseen aikuiseen erityisesti silloin kun hän on hädissään, peloissaan tai kokee uhkaa. (Rusanen, 2011, s. 27.)

Brittiläinen psykiatri John Bowlby on kehittänyt kiintymyssuhdeteorian, jonka mukaan lapsella on synnynnäinen tarve kiinnittyä hoivaajansa, koska lapsi tarvitsee kokeneemman ja viisaamman aikuisen huolenpitoa hengissä säilymiseen ja elämissä pärjäämiseen. Lapsi kiintyy niihin aikuisiin, jotka hoivaavat sekä huolehtivat hänestä. (Rusanen, 2011, s. 27; Sinkkonen, 2018, s. 38.) Esimerkiksi lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde muodostuu jo vauvaiässä turvallisesti tai turvattomaksi sen mukaan minkälainen heidän keskinen vuorovaikutuksensa on ja minkä laatuista hoivaa vanhempi antaa lapselle (Wahlman-Neuvonen &

Hannonen, 2015, s. 26). Kiintymyssuhdeteorian keskiössä ovat lapsen varhaiset kokemukset ja vuorovaikutussuhteet (Sinkkonen, 2012a, s. 88).

Kiintymyssuhde muodostuu pysyväksi lapsen ensimmäisen kolmen ikävuoden aikana ja eri tutkijoiden mukaan erityisesti ensimmäinen ikävuosi on ratkaiseva (Karling ym., 2009, s. 158.) Crittenden (2000) huomioi, että on tutkijoita, joiden mielestä kiintymyssuhteet eivät muodostu pysyviksi vauvaiässä (Sinkkonen, 2012a, s. 53). Kerns (2008) toteaa, että kiintymyssuhde voi vaihdella keskilapsuudessa etenkin 8–10 vuoden iässä, jolloin lapsen suhde ympäristöön ja sen aikuisiin muuttuu huomattavasti (Sinkkonen, 2018, s. 56–57). Lapsuuden kiintymyssuhteiden on todettu vaikuttavan aikuisiän parisuhteisiin, mutta ihmisen kyvyllä kehittyä ja uusiutua voi muuttaa kiintymyssuhteita (Hari ym., 2015, s. 54).

Lapsi kiinnittyy aina jollain tavalla häntä hoivaavaan aikuiseen, silloinkin kun hänen saama hoiva on puutteellista tai siihen liittyy kaltoinkohtelua (Sinkkonen, 2012a, s. 33). Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan varhaislapsuuden aikana lapsen kiintymyssuhteet kehittyvät turvallisiksi tai turvattomiksi ja kiintymyssuhteen laadulla on huomattava vaikutus lapsen kognitiiviseen, emotionaaliseen ja sosiaaliseen kehitykseen (Rusanen, 2011, s. 57). Kiintymyssuhteet on jaettu seuraavasti: turvallinen, turvaton välttelevä, turvaton ristiriitainen sekä myöhemmin esille tuotu jäsentymätön kiintymyssuhde (Nurmiranta ym., 2009, s. 48).

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi oppii, että hoivaava aikuinen kuten vanhempi on läsnä niin fyysisesti kuin emotionaalisesti ja hän vastaa lapsen tarpeisiin oikealla tavalla ja oikeaan aikaan. Hoivaava aikuinen luo lapselle luottamuksen ja turvan tunteen, jonka avulla lapselle muodostuu emotionaalinen turvapaikka (secure base). Sen avulla lapsi kokee turvalliseksi lähteä tutustumaan ympäristöönsä. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi osaa ilmaista itseänsä ja tunteitaan avoimesti ja tilanteeseen sopivasti. Lapsi pystyy muodostamaan helposti uusia ihmissuhteita ja hänellä on monipuoliset taidot ratkaista ongelma- ja ristiriitatilanteita. (Karling ym., 2009, s. 158–159; Schulman, 2015, s. 61; Rusanen, 2011, s. 63–64.)

Turvattomassa ja välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi välttelee tarpeidensa ja tunteidensa näyttämistä, koska hoivaava aikuinen ei ole fyysisesti ja emotionaalisesti saatavilla eikä hän pysty kohtaamaan ja käsittelemään lapsen tarpeita ja tunteita. Lapsi ei hakeudu hoivaavan aikuisen luokse eikä hoivaava aikuinen huomii lasta minkä seurauksena heidän suhteensa muuttuu etäiseksi. Hoivaava aikuinen toivoo, että lapsi olisi helppo ja kiltti ja lapsi voi myös käyttäytyä tällä tavalla, jotta saisi hoivaavalta aikuiselta hyväksyntää ja huomiota. Lapsella on vaikeuksia muodostaa uusia ihmissuhteita. Lapsi voi pelätä tulevansa loukatuksi ja jää sen takia mieluummin yksin. (Karling ym., 2009, s. 159; Nurmiraanta ym., 2009, s. 48–49.)

Turvattomassa ja ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsi ei voi luottaa hoivaavan aikuisen reagointiin hänen tunnekokemuksiinsa sekä tarpeisiin, sillä hänen reagointinsa on epävarmaa ja epäjohdonmukaista. Kun hoivaava aikuinen ei huomii lasta, lapsen on vaikeaa säädellä tunteitaan ja hän voi liioitella tunteiden ilmaisua ja se voi ilmetä esimerkiksi raivokohtauksina ja itkuna. Lapsi voi liioitella myös positiivisia tunteita. Hoivaava aikuinen ei tiedä miten olla lapsen kanssa. Lapsi toimii tulevissa ihmissuhteissaan riippuvaisesti hakien hyväksyntää. Turvattomassa ja ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsen toimintaa hallitsee enemmän tunteet kuin järki. (Nurmiraanta ym., 2009, s. 49; Karling ym., 2009, s. 159–160.)

Jäsentymätön kiintymyssuhde on sekoitus välttelevää ja ristiriitaista kiintymyssuhdetta. Kiintymyssuhdetta ei ole päässyt syntymään, koska lapsella ei ole riittävästi vuorovaikutusta saman hoivaavan aikuisen kanssa. Hoivaava aikuinen voi olla epäluotettava ja jopa vaarallinen. Lapselle voi kehittyä käytöshäiriöitä sekä tunne-elämän häiriöitä ja lapsen on vaikeaa luottaa aikuisiin. Jäsentymätön kiintymyssuhde on harvinaisin ja turvallinen kiintymyssuhde yleisin. (Nurmiraanta ym., 2009, s. 50; Kiintymyssuhdemallit, 2020; Sinkkonen, 2012a, s. 45.)

3.3 Perhe- ja sisarussuhteet

Lapsi on osa perhettä, jota pidetään dynaamisena systeeminä. Dynaaminen systeemi tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että perheeseen kuuluvien jäsenien määrä voi muuttua, jäsenet muuttuvat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja siten muuttaa myös muita perheenjäseniä. (Hurme, 2003, s. 141.) Perheenjäsenien määrän muuttuessa myös perheen muoto voi muuttua. Perheen muotoja ovat esimerkiksi yhden vanhemman perheet, uusperheet, sateenkaariperheet, kahden kulttuurin perheet, adoptioperheet ja sijaisperheet (Monimuotoiset perheet, i.a.).

Vanhemmilla on suuri vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. Vanhemmat voivat vaikuttaa lapseen mallin kautta tai muutoin opettamalla. Vanhemmat toimivat suhteessa lapseensa mahdollistajina ja rajoittajina sekä lapsen toiminnan vahvistajina tai rankaisijoina. Lapset oppivat vanhemmiltaan asenteita ja arvoja. Vaikuttaminen voi olla epäsuoraa tai suoraa eli tietoista. (Hurme, 2003, s. 149.)

Lapsella on suhde äitiin, toinen suhde isään ja kolmas suhde vanhempien väliseen parisuhteeseen. Vanhempien välinen parisuhde ja sen laatu vaikuttavat lapsen elämään syntymästä alkaen. Vanhempien epävakaa suhde aiheuttaa lapselle turvattomuutta. Lapsi voi kokea vanhempansa turvallisina erikseen, mutta kiintymyssuhteet vanhempiin voivat olla erilaisia eli kiintymyssuhde voi olla toiseen vanhempaan turvallinen ja toiseen turvaton. (Sinkkonen, 2018, s. 49; Sinkkonen, 2012a, s. 50.)

Lapsilla on myös omanlainen suhde sisaruksiinsa ja sisarussuhteet voivat olla hyvin erilaisia. Freud (1940) on todennut, että sisarussuhteista löytyy erilaisia tasoja ystävyys- tai vihamielisyyden väliltä, eikä ole itsestään selvää, että sisarukset rakastaisivat toisiaan. Bryant (1982) on todennut, että sisarukset vertailevat itseään varsinkin sisaruksiinsa. Lasten saama eriarvoinen kohtelu heijastuu sisarussuhteisiin esimerkiksi silloin, jos lapsi kokee, että toinen saa vanhemmilta enemmän rakkautta ja huomiota kuin itse. (Rannikko, 2008, s. 33; Sinkkonen, 2012b, s. 157.)

Sisarussuhteisiin vaikuttavia asioita ovat sisarusten iät, ikäerot, sukupuoli, syntymäjärjestys ja perheen kokonaistilanne. Sisarussuhteessa opitaan vuorovaikutusta, jakamista, ja yhdessä toimimista. Sisarussuhteet tarjoavat turvaa kiintymystä, huolenpitoa ja yhteenkuuluvuutta. Sisarussuhteissa voidaan kokea myös mustasukkaisuutta sekä vertailua ja kilpailua keskenään. (Säles, 2019, s. 3.) Sisarussuhteita on tärkeää vahvistaa, jotta perheen kaikkien lasten oikeudet toteutuvat ja lasten asema perheessä on tasa-arvoinen (Säles, 2021, s. 12).

4 SIISSISARUUS

Sijaissisaruksella tarkoitetaan sijaisperheen biologisia lapsia tai perheeseen adoptoituja lapsia. Sijaissisarouden käsite ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Myös perheeseen sijoitetut lapset voivat olla sijaissisaruksia toisilleen. Toisin sanoen kaikki samassa perheessä asuvat lapset, joilla ei ole biologista sidettä toisiinsa ovat sijaissisaruksia keskenään. (Säles & Airo, 2018, s. 42.)

Sijaissisarukset ovat tutkimusten mukaan näkymätön osa lastensuojelun sijaishuoltoa. Esimerkiksi kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa (Shlonsky, Bellamy, Norman & Elkins, 2005) sijaissisaruksiin on viitattu sijaishuollon tuntemattomina sotilaina (Säles & Airo, 2018, s. 42). Sijaissisaruuutta on tutkittu laajasti kansainvälisesti, mutta Suomessa sijaissisaruuutta on tutkittu enimmäkseen opinäytetöissä ja pro graduissa ja niissä on keskitytty sijaissisarouden kokemuksiin (Heino & Säles, 2017, s. 64).

Suomessa sijaisperheiden biologisia lapsia on huomioitu lastensuojelun sijaishuoltoa ja sijaisperheitä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa vähän, siitä huolimatta, että he ovat osa sijaisperheen toimintaa. Sijaisperheen lasten kokema tyytyväisyys perheen tilanteeseen on todettu vaikuttavan sijaisperheenä toimimisen onnistumiseen. (Younes & Harp, 2007, s. 25.) Erikssonin ja Sälesin (2021, s. 43) mukaan kaikki perheessä olevat lapset tulee huomioida, esimerkiksi silloin kun sijaisperhettä ja sijoitettua lasta tapaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä,

vastuutyöntekijä tai muu perheen kanssa tekemisissä oleva työntekijä. Mahdollisuuden mukaan työntekijä voi tarjota kahdenkeskistä keskustelutukea sijaissisarukselle. Sijaissisaruksilla on oltava mahdollisuus jatkuvaan ja monipuoliseen vertaistukeen.

Sijaissisaruuudesta on tehty kansainvälisiä tutkimuksia liittyen sijaissisarusten ja sijaislasten suhteisiin. Younesin ja Harpin (2007, s. 31) mukaan sijaissisarukset pärjäävät ja tulevat paremmin toimeen samanikäisten tai heitä nuorempien sijaislasten kanssa, kun taas Thompsonin ym. (2016, s. 56) tutkimuksessa haastatellut sijaisvanhemmat kokivat sijoitetun ja biologisen lapsen saman ikäisyyden ongelmallisena. Tutkimukset osoittavat, että sijaissisarukset näkevät sijaislapsen enemmän kaverina, jos ikäero on pieni ja sisaruksena, jos sijaissisarus on sijaislasta huomattavasti vanhempi. Sijaissisarusten ikä on huomioitava asia, sillä esimerkiksi 6–8-vuotiaat sijaissisarukset kokevat sijoitukset stressaavampana kuin 9–12-vuotiaat sijaissisarukset. (Välivaara, 2012, s. 10.)

Suomessa sijaissisaruksista ei ole saatavilla tilastotietoa samalla tavalla kuin sijoitetuista lapsista. Sijaissisarusten määrää ei ole tiedossa ja sitä on myös vaikea lähteä arvioimaan. Sijaissisarukset ovat määrältään tuntematon ja roolissaan näkymätön osa lastensuojelun sijaishuoltoa. Thompsonin ja McPhersonin (2011, s. 57) mukaan sijaissisarukset eivät saa tarpeeksi koulutusta eikä heitä valmisteta tarpeeksi sijaissisaruuuteen. Sijaissisaruksille on tarve järjestää valmennusta, vertaistukea ja muuta toimintaa.

Suomessa toimii sijaissisarusten vertais- ja vaikuttamisyhdistys Näkyvät ry, jonka tarkoituksena on toiminnallaan edistää, vahvistaa ja toteuttaa sijaissisarusten oikeuksia ja osallisuutta. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat nähdynsi tuleminen, vertaisuus, yhdenvertaisuus ja vaikuttavuus. Yhdistys järjestää esimerkiksi vertais-toimintaa, kokemusasiantuntijatoimintaa, koulutuksia, tapahtumia sekä kehittää vaikuttamistyötä ja tekee yhteistyötä lastensuojelun ja muiden alan toimijoiden kanssa. (Näkyvät, i.a.)

5 LAPSEN OIKEUDET LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ JA KESKINÄISISSÄ SOPI- MUKSISSA

Tutkimuksemme käsittelee lasten oikeuksien toteutumista, ja keskitymme tutkimuksessamme näihin oikeuksiin: lapsen edun toteutuminen sekä oikeus tulla kuulluksi ja saada ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Lapsen oikeuksia käsitteleviä lakeja ovat lastensuojelulaki, laki lapsen huollosta ja tapaa-
misoikeudesta sekä YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.

Lapsen etu on ensisijaisesti otettava huomioon kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa ja päätöksissä, jotka koskevat alle 18-vuotiaita lapsia (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989). Lapsen edun määritelmää ei voi yleistää ja se on kaikkien lasten kohdalla yksilöllinen. Lapsen edun sisältö määritellään lapsen iän, kehitystason sekä elämäntilanteen mukaan. Lapsen etu voi olla sisällöltään erilainen riippuen siitä asuuko lapsi kotona vai onko hänet sijoitettu kodin ulkopuolelle. (Räty, 2015, s. 11.)

Lapsen edun toteutumisessa on kuitenkin aina kysymys perusoikeuksien toteutumisesta. Lapsen etua arvioidaan kokonaisarviointilla, jossa kiinnitetään huomiota siihen, millä toimenpidevaihtoehdoilla ja ratkaisuilla lapsen perusoikeudet turvataan. (Räty, 2015, s. 14–16.) Jokaisella lapsella on oikeus hyvään hoitoon ja kasvatukseen. Lapsen kasvatusta tulee toteuttaa siten, että lapsi saa osakseen turvaa, ymmärrystä ja hellyyttä. Lapsella on myös oikeus kehitystasonsa mukaiseen valvontaan ja huolenpitoon. Lapselle tulee turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. (L 361/1983 1. §; L 417/2007 2. §.) Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja ruumiilliseen sekä henkiseen koskemattomuuteen. Lasta ei saa kohdella loukkaavasti tai alistaa eikä lapseen saa kohdistaa kasvatukseen ruumiillista kuritusta. (Räty, 2015, s. 17.)

Lapsen etua määriteltäessä ja lapsen elämään liittyvissä päätöksissä on huomioitava lapsen omat mielipiteet ja esittämät käsitykset. Lapselle on annettava riittävästi tietoa hänen kehitystasoaan ja ikäänsä vastaavalla tavalla, jotta hän pystyy muodostamaan asiasta näkemyksensä ja ilmaisemaan siten mielipiteensä. Lapsen etu ei voi toteutua, jos hänellä ei ole riittävästi tietoa mielipiteensä ja käsityksensä tueksi. Lapsen edun mukaista kuitenkin on, että hän saa osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon, myös silloin kun se ei vastaa lapsen omia mielipiteitä ja näkemyksiä. (Räty, 2015, s. 12, 17–19.)

Lapsella on oltava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan. (Räty, 2015, s. 18). Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti näkemyksensä häntä koskevissa asioissa, ja hänen näkemyksensä tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsella on myös oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti, ja tämä oikeus sisältää oikeuden hakea ja vastaanottaa tietoa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaissisarusten oikeuksien toteutumista, ja selvittää niiden toteutumista edistäviä ja estäviä tekijöitä, lasten haastatteluiden tuottaman aineiston perusteella. Halusimme selvittää erityisesti juuri nyt sijaisperheissä olevien pienten sijaissisarusten tilannetta ja heidän kokemuksiaan sijais-sisarudesta. Tutkimuksen tulokset mahdollistavat tutkimustuloksien vertailun, siitä miten sijaissisarusten oikeuksia on huomioitu lastensuojelun työkentällä.

Sijaissisaruuutta on tutkittu jonkin verran, mutta tutkimuksissa on usein haastateltu jo kotoa pois muuttaneita, aikuistuneita sijaissisaruksia. Toinen opinnäytetyön tekijöistä opiskelee varhaiskasvatuksen sosionomiksi, jonka yhtenä vaatimuksena on opinnäytetyön sijoittuminen lapsiin ja perheisiin. Tämän vuoksi rajasimme haastateltavat alun perin 4–10-vuotiaisiin sijaissisaruksiin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada sijaissisarukset paremmin näkyviksi ja kuulluiksi sekä kiinnittää työelämän huomio myös sijaissisarusten oikeuksien toteutumisen varmistamiseen. Työmme tavoitteena oli, että opinnäytetyömme herättää työelämää sijaissisarusten kohtaamiseen sekä kehittämään sitä, miten sijaissisarusten oikeuksia pystyisi paremmin turvaamaan. Työelämä käsittää 8–10-vuotiaiden kohdalla esimerkiksi sijaishuollon, koulut, lasten harrastukset ja muut ympäristöt, jotka ovat osa lapsen elämää.

Tarkastelimme lasten oikeuksia lainsäädännön sekä lasten oikeuksien sopimuksen perusteella. Tutkittavina oikeuksina olivat lapsen edun toteutuminen sekä oikeudet tulla kuulluksi, ja saada ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa. Tiivistimme ne seuraaviksi tutkimuskysymyksiksi.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Mitkä ovat sijaissisarusten oikeuksien toteutumista edistäviä tekijöitä?
2. Mitkä ovat sijaissisarusten oikeuksien toteutumista estäviä tekijöitä?

7 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

7.1 Yhteistyökumppani Pesäpuu ry

Yhteistyökumppanimme toimi Pesäpuu ry. Pesäpuu ry on 1998 perustettu lastensuojelun kehittämissyhteisö. Toiminta on yleishyödyllistä ja sitä tukee Sosiaali- ja terveysministeriö Veikkauksen tuella. Pesäpuu ry järjestää esimerkiksi vertaistukitapaamisia ja kehittää lastensuojelun työmenetelmiä, jonka lisäksi he tuottavat työvälineitä lastensuojelun asiakkaiden kanssa työskenteleville. (Pesäpuu ry, i.a.-c.) Pesäpuun tavoitteena on lisätä sijaissisarusten näkyvyyttä lastensuojelussa, ja opinnäytteemme tarkoituksena on olla yksi työväline siinä.

Pesäpuu ry:n arvoja ovat lapsilähtöisyys, rohkeus, kumppanuus, vaikuttavuus ja elämyksellisyys. Heidän tavoitteenaan on, että jokainen lastensuojelussa oleva lapsi on turvassa, osallinen, arvokas ja rakastettu. (Pesäpuu ry, i.a.-c.) Pesäpuu on aktiivisesti kehittänyt myös sijaissisarusten huomiointia, ja tekee tutkimusta aiheesta. Valitsimme yhteistyökumppaniksemme sellaisen yhteisön, joka tiedottaa tämänlaisen tutkimuksen arvon.

7.2 Lapsen haastattelussa huomioitavat asiat

Lapsen haastattelu poikkeaa nuorten ja aikuisten haastattelusta monin eri tavoin. Näihin seikkoihin on kiinnitettävä erityisesti huomiota tutkimuksissa, joiden kohteena on lapsen kokemukset. Lapsen haastatteluun valmistautuminen vaatii suunnittelua, ja tutkijan on ensin päätettävä, keitä haastatellaan, sekä haastatteluvien määrä ja ikä. Suunnitteluun kuuluu myös lasten rekrytointi sekä heiltä tarvittavan suostumuksen saaminen. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 53, 59.)

Lapsen suostumuksen saaminen voidaan varmistaa monin keinoin, esimerkiksi suullisesti, kirjaimellisesti tai lukemalla lapsen eleitä ja ilmeitä. Haastateltavana olevan lapsen on hyvä saada ennakkoon tietoa tutkimuksesta, jotta hän voi tehdä informoidun päätöksen osallistumisestaan. Lapsen tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista eikä häntä saa pakottaa osallistumaan. Lapselle on ymmärrettävästi kerrottava, että hänellä on oikeus perua osallistumisensa haastatteluun missä tahansa vaiheessa. Lapsen mielentilaa on seurattava haastattelun aikana ja epämukavuutta tai muuta ilmetessä tarpeen tullen keskeytettävä haastattelu. (Raittila ym., 2017, s. 270–271; Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 55.)

Lapsen haastattelussa on huomioitava lapsen vireystila ja paikka. Lapsen haastatteluun vaikuttaa esimerkiksi väsymys, nälkäisyys tai mitä muut tekevät sillä välin. Paikkaan vaikuttavat esimerkiksi huoltajan läsnäolo tai miten lapsi kokee haastattelupaikan. Tutussa ja turvalliseksi kokemassaan ympäristössä lapsi voi avautua enemmän, ja kokea turvalliseksi jakaa omia kokemuksiaan ja näkemyksiään. (Raittila ym., 2017, s. 272–273; Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 89.)

Lapsen haastattelu kannattaa aloittaa esittäytymällä. Tutkija kertoo itsestään ja roolistaan tutkimuksessa sekä siitä miksi hän on tekemässä haastattelua. Lasta on hyvä informoida kertaalleen tutkimuksesta, johon hän on osallistumassa, vaikka lapsi ennakkoon tietäisi mistä tutkimuksessa on kyse. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 117.) Tutkija voi alussa luoda rentoa ilmapiiriä esimerkiksi kysymällä, miten lapsen päivä on mennyt. Tutkija voi myös kertoa omasta päivästänsä ja vastata lapsen kysymyksiin. Alun tutustuminen selkeyttää tutkijalle, miten lapsi ilmaisee itseään. (Raittila ym., 2017, s. 278.)

Lapsella on kyky kertoa tarkasti ajatuksistaan ja kokemuksistaan, mutta lapsen kertomukseen voi sekoittua muiden kokemukset tai kuvitellut tilanteet. Lapsi on myös herkkä johdattelulle ja painostukselle. Tutkijan avoin ja neutraali asenne osoittaa lapselle, että tutkija haluaa aidosti kuulla lapsen omat ajatukset, mielipiteet ja kokemukset. (Holopainen ym., 2018, s. 48–50.) Lapsen haastattelun onnistumiseen vaikuttaa lapsen oma motivaatio. Tutkimukseen osallistuminen oman kiinnostuksen vuoksi tuottaa yleensä parempaa aineistoa kuin lapsilta, jotka on pyydetty mukaan. (Raittila ym., 2017, s. 274.)

Tutkijan haastattelussa käyttämällä kysymyksillä on vaikutusta lapsen kertomiin asioihin sekä niiden luotettavuuteen. Tutkijan on muotoiltava kysymyksensä tarkasti sellaiseen muotoon, ettei ne vaikuta liikaa lapsen antamiin vastauksiin. Haastattelussa voidaan käyttää avoimia, johdattelevia tai ohjaavia kysymyksiä. Käytössä voi olla myös vaihtoehtokysymyksiä kuten kyllä-ei kysymyksiä. (Korkman, 2018, s. 37.) Kysymysten huolellinen suunnittelu auttaa tutkijaa siinä, että haastatteluista tulee sujuvia ja lapsen tuottama tieto on laadukasta. Kysymykset tulee laatia niin, että lapsi pystyy vastaamaan niihin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 68.)

Haastattelun onnistumiseen vaikuttaa se, että kysymykset esitetään ymmärrettävästi ja lasta kuunnellaan aidosti (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 53). Haastattelun päätteeksi on hyvä, varmistaa lapselta onko hänellä jotain kysyttävää tai lisättävää. Haastattelu on hyvä päättyä tavalla, jolla haastattelusta jää lapselle miellyttävä ja myönteinen olo. Lopuksi voi keskustella jostakin lapselle mukavasta aiheesta ja kysellä esimerkiksi mitä lapsi on tekemässä haastattelun

jälkeen tai mitä kivoja asioita hänellä on odotettavissa. (Holopainen ym., 2018, 63; Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 131–132.)

Tutkijan on etukäteen suunniteltava mitä tapahtuu, jos lapsi kertoo jotain, mikä on pakko kertoa eteenpäin esimerkiksi huoltajille tai viranomaisille. Jos näin käy on siitä kerrottava lapselle ja perusteltava miksi haastattelussa esille tullut asia pitää kertoa. Haastattelun ollessa vaikea tai nostaessa vaikeita asioita esille on tutkijan huolehdittava, ettei lapsi jää yksin vaikeiden tunteiden kanssa. (Raittila ym., 2017, s. 281.)

7.3 Aineiston keruu- ja haastattelumenetelmät

Suunnitelmamme hyväksymisen jälkeen haimme tutkimuslupaa tutkimuksellemme. Tutkimusluvan hyväksymisen jälkeen suunnittelimme haastattelukutsut Pesäpuu ry:n yhteyshenkilön kanssa, ja päätimme että teemme tutkimuksemme Pirkanmaan alueella koska yhteistyöntekijämme työskentelee Pesäpuun ry:n Tampereen toimistossa.

Seuraavaksi lähetimme haastattelukutsumme perheiden kanssa työskenteleville eri sosiaalityöntekijöille sekä yhdistyksille, jotka toimivat Pirkanmaan alueella, myöhemmin laajensimme aluettamme koko Suomea koskeväksi koska meillä oli vaikeuksia löytää haastateltavia. Pyysimme perheiden kanssa työskenteleviä lähettämään kutsut sellaisiin perheisiin, joissa on sijaissisaruksia, jotka ovat iältään 4–10-vuotiaita. Tavoitteenamme oli haastatella enintään kymmentä lasta, lopulta saimme haastateltua neljää 8–10-vuotiasta lasta.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, eli kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tuottaa yksityiskohtaista tietoa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja tieto hankitaan ilmiön kanssa kosketuksissa olevilta ihmisiltä. Tutkimuksessa tarkastellaan esimerkiksi kohteiden kokemuksia, ajatuksia sekä tunteita. (Juuti & Puusa, 2020, s. 9–10.) Opinnäytetyössämme haastattelimme alaikäisiä sijaissisaruksia, ja tarkoituksena oli selvittää heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan sijaissisaruksien oikeuksien toteutumisesta nykypäivänä.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa voidaan hankkia esimerkiksi haastattelemalla, tutkimalla dokumenttiaineistoja tai havainnoimalla eri muodoissa. Keinoja voidaan myös yhdistellä. Laadullisessa tutkimuksessa haasteena on saada aitoa tietoa tutkimuksen kohteilta. Tutkijan on pysyttävä neutraalina ja luotettavana henkilönä, jolle voi avoimesti kertoa kokemuksistaan. (Juuti & Puusa, 2020, s. 13.) Haastattelun avulla saadaan omakohtainen kokemus tutkimuksen käyttöön. Haastattelu sopii myös sellaisten tutkittavien käyttöön, joille muut haastattelutavat kuten lomakkeet ja kyselyt eivät sovi. (Puusa, 2020a, s. 100.)

Puolistrukturoidussa haastattelussa on valmiit kysymykset, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole. Vapaamman haastattelumuodon kautta pyritään saamaan esille sellaisia vastauksia, joita tutkijat eivät olisi osanneet huomioida tehdessään valmiita vastausvaihtoehtoja. (Puusa, 2020a, s. 107.)

Valitsimme tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun yksilöhaastattelun (LIITE 4), erityisesti haastateltavien iän vuoksi. Kaikilla heillä ei ole vielä taitoja täyttää lomakkeita. Koska tutkimuksen aiheesta on vaikea muodostaa valmiita vastausvaihtoehtoja, saimme puolistrukturoidulla haastattelulla selville laajemmin heidän kokemuksiaan. Vapaa vastaus on parempi, etenkin kun tutkittavamme voivat tuottaa toisistaan hyvin erilaisia vastauksia. Puolistrukturoitu haastattelu auttaa myös selventämään mitä tarkoitamme kysymyksillämme, mikä on tärkeää, kun haastatellaan pieniä lapsia.

Tutkimusta varten tarvitsimme tutkimusluvan ja lasten vanhemmilta sekä lapsilta haastatteluluvat. Lähetimme kutsut perheille, jonka jälkeen perheet saivat päättää osallistumisestaan. Tarkoitus oli ensisijaisesti toteuttaa haastattelut kasvokkain haastateltavien iän vuoksi, mutta haastateltavien löytämiseksi jouduimme lopulta ottamaan toiseksi vaihtoehdoksi etähaastattelut Teams-ohjelman kautta. Ilman etähaastatteluja emme olisi saaneet tarvittavaa määrää haastateltavia.

Valmistauduimme haastatteluihin tutustumalla lapsen haastatteluita helpottaviin materiaaleihin, kuten Pesäpuu ry:n tuottamiin kortteihin ja peleihin. Pesäpuun toiminnalliset materiaalit on kehitetty yhteistyössä lasten, nuorten ja lastensuojelun toimijoiden kanssa. Välineiden tarkoituksena on auttaa esimerkiksi

vuorovaikutuksen tukemisessa, tunteiden ilmaisemisessa tai luottamuksen lisäämisessä. Välineitä voidaan käyttää niin ryhmätyöskentelyssä kuin yksilötyöskentelyssä. (Pesäpuu ry i.a.-a.) Käytössämme olevien välineiden tarkoitus oli lisätä luottamusta lasten kanssa ja tarjota vaihtoehtoja kommunikointiin.

Ennen haastattelun aloittamista kävimme läpi haastatteluun liittyviä ohjeita. Kerroimme, mitä tutkimme ja miksi. Annoimme myös lapsille tilaa kysyä kysymyksiä, ja kerroimme, että haastattelun saa keskeyttää tarvittaessa. Haastattelun kysymykset jakoutuivat perheeseen, mielipiteen selvittämiseen, tiedonsaantiin, työntekijöiden kohtaamiseen ja kokemuksiin. Haimme näillä haastattelukysymyksillä vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Tutkija voi alussa luoda rentoa ilmapiiriä esimerkiksi kysymällä, miten lapsen päivä on mennyt, lisäksi hän voi myös kertoa omasta päivästä ja vastata lapsen kysymyksiin. Alun tutustuminen selkeyttää tutkijalle, miten lapsi ilmaisee itseään. (Raittila ym., 2017, s. 278.) Aloitimme haastattelut lasten perhetilanteen kartoituksella. Kysymysten tarkoituksena oli myös tutustua haastateltavaan ja hieman pehmentää haastattelun aloittamista, mikä on todettu pienten lasten haastatteluissa hyväksi tavaksi aloittaa. Samalla selvitimme lapsen ymmärrystä sijaissisaruuudesta ja miten hän käsittelee eri termejä, joita käytimme haastattelussa.

Perhehoitolain mukaan perhekodin sopivuutta harkittaessa on kiinnitettävät huomiota kaikkiin perheenjäseniin (L 263/2015 5. §). Ennakkovalmennuksessa on tärkeää huomioida kaikki perheenjäsenet (Heino & Säles, 2017, s. 56–57). Ennakkovalmennus antaa tärkeää tietoa oikeuksista ja velvollisuuksista, joita sijaisperheenä toimiminen sisältää. Sijoituksen onnistuminen vaatii lapsen ja sijaisperheen yhteensopivuutta. (Janhunen, 2011, s. 13–14.)

Kysyimme, miten lapset ovat saaneet tietoa sijaisperheeksi ryhtymisestä, perheessä tapahtuvista muutoksista, ovatko lapset osallistuneet ennakkovalmennukseen ja mitkä ovat heidän mielipiteensä ennakkovalmennuksen tarpeesta lapsille. Näiden kysymysten tarkoituksena oli selvittää, onko lapsille jaettu

ikätasoisesti tietoa, joka mahdollistaa myös lapsen oman mielipiteen muodostamista ja myöhemmin kuulemista.

Mielipiteen selvittäminen on myös yksi lapsen oikeuksista ja sitä on määritelty Suomen lainsäädännössä seuraavin tavoin, esimerkiksi lapsen mielipiteen selvittäminen on määritelty lastensuojelulaissa (L 417/2007). Suomen perustuslaissa määritellään, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa heitä koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaisesti (L 731/1999, 6. §). Sosiaalihuoltolaki määrittelee, että lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluita kehittäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin (L 1301/2014, 10. §).

Seuraavaksi selvitimme, miten lapset ovat kohdanneet perheessä käyviä työntekijöitä. Tarkoituksena oli selvittää, miten lastensuojelun työntekijät kohtaavat työssään sijaissisaruksia ja miten haastateltavat lapset ovat kokeneet sen. Viimeiset kysymykset liittyivät lasten kokemuksiin, miten he ovat kokeneet, että heidän ajatuksiaan on huomioitu ja miten he kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa.

7.4 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmäksemme valikoitui sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on perusmenetelmä, jota käytetään erilaisissa laadullisissa tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Sisällönanalyysillä on tarkoitettu saamaan kuvaus tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Se sopii esimerkiksi strukturoimattoman aineiston analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysillä saadaan aineisto järjestettyä johtopäätöksiä varten. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Litteroimme haastatteluaineiston tammikuun 2023 aikana. Käytimme litteroinnissa kirjasintyyppiä Arial ja kirjasinkoko oli 12, sekä riviväli 1,5. Litteroitua haastattelutekstiä kerääntyi yhteensä 21 sivua. Aineiston analyysi alkoi tammikuun 2023 loppupuolella, ja valmistui helmikuussa 2023.

Analyysissa pyritään tuomaan esille tutkimukselle tärkeitä asioita aineiston joukosta. Analyysitapoja on luokiteltu muun muassa aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen sekä teorialähtöiseen. Aineistolähtöisessä ohjaava ajatus valitaan analyysin edetessä tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä. Teoriasidonnaisessa analyysissa vaikuttavat aineisto ja tutkijan aikaisempi teorian tieto. Teorialähtöisessä analyysissa teoria ohjaa ensisijaisesti aineiston tarkastelua. Analyysi aloitetaan käymällä aineisto useaan kertaan läpi, jonka jälkeen se jaotellaan eri osiin ja eri havainnot luokitellaan, joita tarkastellaan myöhemmissä vaiheissa yksityiskohtaisemmin. (Puusa, 2020b, s. 146–150.)

Laine (2015) on esittänyt laadullisen tutkimuksen aineiston analyysille seuraavaa järjestystä; ensimmäiseksi valitaan mikä aineistossa kiinnostaa, tutustutaan aineistoon ja merkitään ne asiat, jotka liittyvät kiinnostukseesi, erilleen muusta aineistosta. Sen jälkeen luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään aineisto ja viimeiseksi kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Miles ja Huberman (1994) jakavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmeen vaiheeseen, jossa aineisto ensin redusoidaan eli pelkistetään, toisessa vaiheessa aineistoa klusteroidaan eli ryhmitellään ja kolmannessa vaiheessa abstrahoidaan eli luodaan teoreettisia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Huomasimme aineistoa analysoidessa, ettei alkuperäiseen tutkimuskysymyksemme loppu osaan, ” ja miten se vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa?” saatu tutkimuksemme kannalta tarpeeksi vastauksia. Selkeimmin analyysista saatiin oikeuksien toteutumista edistäviä ja estäviä tekijöitä, joten päädyimme siihen, että tutkimuskysymyksen vaihtaminen oli tutkimustulosten kannalta perusteltua. Uudet tutkimuskysymyksemme olivat 1. Mitkä ovat oikeuksien toteutumista estäviä tekijöitä? 2. Mitkä ovat oikeuksien toteutumista edistävät tekijät?”

Aineiston analysoinnin aloitimme lukemalla ensin kaikki haastatteluista saadut litteroinnit. Seuraavaksi koodasimme, eli merkitsimme ja jäsentelimme litteroitua tekstiä. Merkitsimme ensin tekstistä tutkimuskysymykseemme liittyvät vastaukset, niin että jokaisella haastateltavalla oli oma vastaajakoodi ja värikoodi H1-H4. Koodatut tiedot siirrettiin erilliselle Word tiedostolle tarkempaa analyysia varten.

Uudella tiedostolla vastaukset jaoteltiin eri haastattelukysymyksen mukaan. Lasta haastateltaessa syntyneet lisäkysymysten vastaukset laitoimme tiedostossa erikseen.

Redusoinnissa aineisto tiivistetään pelkistämällä vastauksia, jolloin kaikki epäolennainen karsiutuu pois (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Listasimme pelkistetyt ilmaisut erilliselle alustalle mitään niiden sisällöstä kadottamatta ja samaa pohjaa voitiin käyttää myöhemmin klusteroinnissa. Jaottelun jälkeen siirryimme vastausten redusointiin.

Taulukko 1. Esimerkki redusoinnista

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu
Oon tottunut siihen, että meillä on menoa ja meininkiä	Perheen tilanteeseen tottuminen
Se olisi hyvä, se auttaisi ennakoimisessa tulevasta	Tulevaisuutta helpompi ennakoida
Kerrotaan viikko tai kaksi ennen muuttoa, joskus tuntuu kivalta	Muutoksista kerrotaan ajoissa

Redusoinnin jälkeen siirryimme analyysissä klusterointiin, eli vastaukset ryhmiteltiin. Etsimme aineistosta samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia sisältävät vastaukset, jotka jaoteltiin luokkiin, joista muodostui omat alaluokat. Nimesimme alaluokat niiden sisältöä kuvaavasti. Muodostimme niistä yläluokat ja yläluokkia yhdistelemällä muodostimme vielä pääluokat.

Taulukko 2. Esimerkki klusteroinnista

Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka
Perheen tilanteeseen tottuminen	Tilanteeseen sopeutuminen
Tulevaisuutta helpompi ennakoida	Tulevaisuuden ennakointi
Muutoksista kerrotaan ajoissa	Tiedottaminen muutoksista

Klusterointia tehdään myös osittain samanaikaisesti abstrahoinnin kanssa. Abstrahoinnissa eli analysoinnin viimeisessä vaiheessa jatketaan edelleen aineiston luokittelua luoden teoreettisia käsitteitä olennaisen tiedon pohjalta. Teoreettiset käsitteet muodostuvat luokituksia yhdistelemällä niin pitkälle kuin mahdollista ja tämän avulla luodaan kuvaus tutkimuskohteesta sekä vastataan tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.)

Taulukko 3. Esimerkki abstrahoinnista

Alaluokat	Pääloukat	Yhdistävä luokka
Tilanteeseen sopeutuminen	Lapsen sopeutumiskyky	Oikeuksien toteutumista edistäviä tekijöitä
Tulevaisuuden ennakointi	Ikätasoinen tiedottaminen	
Tiedottaminen muutoksista	Ikätasoinen tiedottaminen	

8 TULOKSET

8.1 Lapsen oikeuksien toteutumista edistäviä tekijöitä

Erittelimme haastatteluaineistosta Lapsen oikeuksien toteutumista edistäviä pääluokkia. Pääluokkia muodostui yhteensä neljä: perheen kokonaistilanteen huomiointi, kuulluksi tuleminen, ikätasoinen tiedottaminen sekä lapsen sopeutumiskyky.

Perheen kokonaistilanteen huomioinnilla tarkoitetaan työntekijöiden kykyä huomioida sijaissisarukset, kuulumisten kyselyä sekä ammattilaisen seuranta perheen, ja sijaissisaruksen tilanteesta. Sijaissisaruksista yksi kertoi, että lastensuojelun työntekijät keskustelivat hänen kanssaan säännöllisesti.

En mä tiä, melkein aina sillon, kun mä oon kotona paitsi, jos on jotain tärkeätä tai semmosta mitä mä en saa kuulla.

Kuulluksi tulemisella tarkoitamme lapsen mielipiteen selvittämistä, ja huomiointia, kuulumisten kyselyä, vaikuttamismahdollisuuksia, lapsen näkemystä sijaissisaruudesta ja lapsen kokemuksien kuuntelua. Kaikki vastaajat kertoivat, että perheen tilannetta ja siellä tapahtuvia asioita käytiin läpi perheen sisäisesti. Kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että työntekijöiden olisi hyvä tarjota keskustelumahdollisuuksia sijaissisaruksille. Vastaajat kokevat tärkeäksi sen, että kotona käyvät työntekijät huomioisivat heidät edes kysymällä kuulumisia. Tämä toteutui vain yhden vastaajan kohdalla.

Se tuntuu aina kivalle, kun kysytään juttuja ja kysytään kuulumisia.

Vastaajat toivoivat, että heitä huomioitaisiin sijaisperheenä toimimisessa niin että heille myös kerrotaan, kun uusia lapsia harkitaan tai joku on tulossa. Yksi vastaajista haluaisi vaikuttaa sijoitettujen lasten määrään. Yksi vastaajista kertoi, että saa kertoa oman mielipiteensä vanhemmilleen perheen tilanteesta mutta sillä ei kuitenkaan ollut vaikutuksia aikuisten tekemiin päätöksiin.

No kyl mun ajatuksia sillei kuunnellaan mutta ei sillä lailla et jos mä en halua ketään et se ei niinku sitten et aa tää perutaankin sitten ja ei tuu mutta kyl mua sillei kuunnellaan. Mutta kyllä mä oon sen pikkuhiljaa ymmärtäny.

Ikätasoisella tiedottamisella tarkoitamme tiedon jakamista, ammattilaisten kykyä antaa tietoa oikea-aikaisesti ja ikätasoisesti sekä lapsen mahdollisuutta tietää perheen päätöksistä. Vastaajista osa kertoi keskustelleensa vanhempiensa kanssa siitä mitä sijaisperhe tarkoittaa. Vastaajista kaksi oli sitä mieltä, että ennakkovalmennus olisi hyvä myös lapsille.

Lapsen sopeutumiskyvyllä tarkoitetaan lapsen joustavuutta ja mahdollisuutta käsitellä perheen asioita. Lapsen sopeutumiskykyyn vaikuttaa se, miten perheessä käsitellään tapahtumia, esimerkiksi sijoitettujen pois muuttamista. Kaksi vastaajista kertoi, että heille kerrottiin useaan otteeseen tulevista muutoksista ja he kokiivat sen hyvänä tapana toimia. Lapsen joustavuutta oli taas kyky hyväksyä se, että perheessä voi tapahtua useitakin muutoksia peräkkäin ja vastaaja oli oppinut hyväksymään asiat niin kuin ne tapahtuivat.

8.2 Lapsen oikeuksien toteutumista estäviä tekijöitä

Erittelimme haastatteluaineistosta analysoimalla lapsen oikeuksien toteutumista estäviä pääluokkia. Pääluokkia muodostui yhteensä neljä: vaikuttamismahdollisuuksien puute, ammattilaisten seurannan vähäisyys, tiedon saannin vähäisyys, sijaissisarusten huomioimatta jättäminen.

Vaikuttamismahdollisuuksien puutteella tarkoitetaan lapsen mielipiteen selvittämättä jättämistä, tiedon puutetta, ja lapsen kokemusta siitä, että hänen ajatuksiinsa ei ole oikeaa vaikutusta. Vastaajista kolme eivät tunnistaneet perheessä käyviä työntekijöitä, ja heidän mielipidettään ei ollut selvitetty työntekijöiden toimesta perhehoitolain vaatimuksen mukaisesti.

No kyl mun ajatuksia sillei kuunnellaan mutta ei sillä lailla et jos mä en halua ketään et se ei niinku sitten et aa tää perutaankin sitten ja ei tuu mutta kyl mua sillei kuunnellaan. Mutta kyllä mä oon sen pikkuhiljaa ymmärtäny

Ammattilaisten seurannan puutteella tarkoitamme perheen kokonaistilanteen huomioimattomuutta, sijaissisaruksen tilanteen seurannan puutetta ja sijaissisaruksen oikeuksia tavata ammattilaisia. Perheen kokonaistilanteen huomiointi jakautui vastausten perusteella niin että perheen asioita käsiteltäessä huomioitiin vain suoraan lastensuojelun kanssa toimivat henkilöt, sijoitetut lapset, perheen vanhemmat sekä lastensuojelun työntekijät. Vastaajista vain yksi kertoi keskustelewansa perheessä käyvien työntekijöiden kanssa kuulumisistaan.

On kysytty, joka kerta kun oon kotona paitsi silloin kun on jotain tärkeätä mitä mä en saa kuulla

Tiedonsaannin vähäisyydellä tarkoitamme perheen mahdollisuuksia saada ennakkovalmennusta, sijaissisaruksen ennakkovalmennuksen puutetta, sijaissisaruksen käsitteiden ymmärtämättömyyttä ja sijaissisaruksen mahdollisuuksia saada ammattilaisen ohjausta. Yksikään vastaajista ei ollut osallistunut ennakkovalmennukseen eikä ollut keskustellut perheessä käyvien työntekijöiden kanssa siitä mitä tarkoittaa olla sijaisperhe. Yksi vastaajista ei tiennyt mitään ennakkovalmennuksesta.

Osallistuitko ennakkovalmennukseen? Ei, en mä tiedä mikä se on.

Sijaissisaruksen huomiotta jättämisellä tarkoitamme lapsen pois sulkemista keskusteluista, lapsen mielipiteen huomioimattomuutta ja sitä, että lapsen oikeus tulla kuulluksi jää huomioimatta sekä sitä, ettei lapselle tarjota mahdollisuutta käsitellä sijoitukseen liittyviä haastavia asioita tai tunteita ammattilaisen kanssa. Kaksi vastaajista ei tuntenut perheessä käyviä työntekijöitä, eivätkä he ole keskustelleet heidän kanssaan. Yksikään vastaajista ei kertonut oliko lastensuojelun työntekijät selvittäneet heidän mielipiteitään.

Yksikään vastaajista ei kertonut keskustelleensa pelottavista asioista tai tapahtumista perheessä käyvien työntekijöiden kanssa. Kolme vastaajaa kertoi, että työntekijät puhuivat vain heidän vanhempiansa ja sijoitettujen lasten kanssa.

Yleensä jos on ollu, niin mä oon puhunu äitin tai isän kaa tai jonkun isomman kaa, joka on kotona

Osa vastaajista ei ollut tietoisia perhettä koskevista päätöksistä, kuten siitä tuleeko perheeseen uusia lapsia. Kaikki vastaajat kertoivat, että sijoitetun lapsen pois muuttamisesta kerrottiin vanhempien toimesta. Vastaajista kolme oli sitä mieltä, että sijaissisarusten mahdollisuus osallistua ennakkovalmennukseen olisi hyvä, yksi vastaajista tarkensi vielä, että se antaisi mahdollisuuden ennakoida tulevaa.

Oishan se aika kivaa, koska sitten osais vähän ennakoida, että mitä tulee tapahtumaan.

9 EETTISET NÄKÖKULMAT JA TUTKIMUSTULOSTEN LUOTETTAVUUS

9.1 Tutkimuksen eettinen toteutus

Suomessa kaikkien tieteenalojen tutkijoita ohjaavat yhteiset eettiset periaatteet. Eettiset periaatteet määrittävät, että tutkijan tulee toteuttaa tutkimus siten, että tutkittaville henkilöille, tutkimuskohteille tai muille yhteisöille ei aiheudu merkittäviä riskejä, haittoja tai vahinkoja. Tutkijan tulee myös kunnioittaa tutkittavien ihmisten ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta sekä aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä ja luonnonmoninaisuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 7.)

Eettisten periaatteiden lisäksi kaikki tieteenalat soveltavat tutkimuksissaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ja suomalaisen tiedeyhteisön yhdessä

laatimaa tutkimuseettistä ohjetta hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK). (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2021.) Tieteellistä tutkimusta tulee toteuttaa HTK-ohjeen edellyttämällä tavalla, jotta tutkimus on eettisesti hyväksyttävä ja sen tulokset uskottavia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). HTK-ohje toimii mallina kaikille tutkimuksen harjoittajille. Vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta kuuluu ensisijaisesti tutkijalle ja tutkimuksen kuten opinnäytetyön tekijän on oltava avoin, huolellinen ja rehellinen sekä kunnioittava muiden tutkijoiden työtä kohtaan. (Arene, 2019, s. 8.)

Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). Haimme Pesäpuu ry:ltä tutkimuslupaa kirjallisena heidän verkkosivuiltaan löytyvällä tutkimuslupahakemuksella. Tutkimuslupaa haimme elokuussa 2022 ja se hyväksyttiin kahden viikon kuluessa. Samalla toimitimme sähköpostilla Pesäpuu ry:n yhteyshenkilöllemme nähtäväksi hyväksytyyn opinnäytetyömme suunnitelman ja haastattelukutsun (LIITE 1).

Haastattelukutsun avulla saimme haastateltavaksi neljä sijaisisarusta iältään 8–10-vuotiaita. Ennen haastattelujen toteuttamista pyysimme, että haastateltavaa lasta ja hänen vanhempiaan lukemaan ja allekirjoittamaan suostumuslomakkeet (LIITE 2; LIITE 3). Jos lapsi on alle 15-vuotias, päättää ensisijaisesti lapsen huoltaja tutkimukseen osallistumisesta. Jos lapsi on yli 15-vuotias alaikäinen, riittää hänen suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 9.)

Alaikäinen antaa suostumuksensa osallistua tutkimukseen ensisijaisesti itse eli lapsen oma vapaaehtoinen suostumus tutkimukselle tarvitaan aina (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 188). Balenin ym. (2006, s. 34) artikkelissa mainitaan, että 7-vuotiailla ja heitä vanhemmilla on tarpeeksi ymmärrystä pystyäkseen antamaan suostumuksensa tai kieltäytymään sen antamisesta.

Kallinen ja Pirskanen (2022, s. 195–196) korostavat vanhemman roolin tärkeyttä lapsen suostumuksen antamisessa. Vanhempi voi kannustaa ja motivoida lasta osallistumaan sekä saada hänet innostumaan osallistumisesta. Vanhempi voi

kuitenkin myös painostaa lasta osallistumaan. Vanhemmat voivat antaa suostumuksensa lapsen osallistumiseen ilman, että keskustelevat siitä lapsen kanssa (Balen ym, 2006, s. 34). Emme havainneet missään tutkimuksen vaiheessa, että lapset eivät olisi halunneet osallistua tutkimukseen. Tätä havaintoa tuki lasten itse allekirjoittamat suostumuslomakkeet ja vapaaehtoisuus kysymyksiin vastatessa.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen lähtökohtana on luottamus tutkittavien henkilöiden ja tutkijoiden välillä. Luottamus muodostuu ja säilyy vain, jos tutkittavan henkilön ihmisarvoa ja oikeuksia kunnioitetaan. Tutkimuksen tutkittavilla on oikeus osallistua, mutta myös kieltäytyä osallistumasta. Tutkittava henkilö voi keskeyttää osallistumisensa tai peruuttaa suostumuksensa osallistua tutkimukseen missä vaiheessa tahansa, ilman että siitä koituu hänelle kielteisiä seurauksia. Tutkittavalla henkilöllä on oikeus saada tietoa tutkimuksen sisällöstä, henkilötietojen käsittelystä ja siitä mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa. Tutkittavalle henkilölle kerrotaan totuudenmukaisesti tutkimuksen tavoitteet, vaikutukset sekä siitä henkilölle koituvat mahdolliset riskit ja haitat. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 8–9.)

Massonin (2004) mukaan erityisesti lapsia tutkiessa tutkijalta edellytetään eettistä vastuuta ja herkkyyttä. Tutkimuksen toteutuksen eettisyyteen liittyy vahvasti se, että tutkija kunnioittaa lapsen persoonaa ja yksityisyyttä sekä ymmärtää ja huomioi lapsen näkemykset ja tavan ymmärtää asioita. (Hurtig, 2006, s. 176–177.)

Lapsella on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasoaan vastaavasti ja tutkimuksesta annetaan tietoa tavalla, jonka hän pystyy ymmärtämään. Lapsen itsemääräämisoikeutta ja tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta tulee kunnioittaa. Jos tutkija huomaa tutkimuksen aikana, että lapsen osallistuminen siihen on hänen etunsa ja tahtonsa vastaista, on tutkijan keskeytettävä hänen osallistumisensa tutkimukseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 9–10.)

9.2 Tutkimustulosten luotettavuus

Tutkimustulosten tallentaminen sekä niiden esittäminen ja arviointi vaatii tutkijan huolellisuutta ja tarkkuutta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). Pesäpuu ry:n tiloissa toteutuneet haastattelut äänitimme puhelimen sanelimella, ja Teams-ohjelmalla toteutuneet haastattelut tallensimme kuva- ja ääniyhteyksillä. Nämä äänitteet ja tallenteet jaoinme opinnäytetyön tekijöiden kesken. Tämän jälkeen aloitimme haastattelujen litteroinnin.

Haastatteluaineistoja litteroidessa eli puhtaaksi kirjoittaessa meidän tuli päättää kuinka tarkasti aineisto litteroidaan. Jos aineistoa jätetään osittain litteroimatta, tulee tämä perustella tutkimusraportissa (KvaliMOTV, i.a.-a). Kävimme haastatteluaineiston läpi useaan kertaan, jotta kaikki olennainen ja tutkimuksen kannalta tärkeä litteroitiin. Päätimme jättää yksittäisiä sanoja ja lauseita litteroimatta, koska niillä ei ollut merkitystä annetuissa vastauksissa.

Litteroinnin ei tarvitse olla liian yksityiskohtainen ja sanasta sanaan kirjoitettu, jos haastattelun avulla on tarkoitus tutkia rajattuja tapahtumia sekä tilanteita ja halutaan keskittyä tiettyihin asiasisältöihin. Litteroidessa pohditaan tutkimusaihetta ja valittuja tutkimuskysymyksiä sekä tehdään päätöksiä sen suhteen, mikä on tutkimuksen kannalta relevanttia. (Ruusuvuori, 2010, s. 425–428.)

Olimme päättäneet heti opinnäytetyöprosessin alussa, että haluamme haastatella lapsia ilman vanhempien läsnäoloa. Ajattelimme, että tulosten luotettavuus kärsii, jos vanhempi on mukana haastatteluissa. Tarkoituksena oli saada mahdollisimman autenttiset vastaukset lasten itse kertomana. Vanhemmat voivat pyrkiä vaikuttamaan lapsen haastatteluun ja vanhempien läsnäolo voi täten vaikuttaa lapsen antamiin vastauksiin. Lapsi voi jättää jotain kertomatta tai vastata eri tavoin kuin vastaisi ollessaan haastattelutilanteessa yksin. (Kallinen & Pirskanen, 2022, s. 113–114.)

Lapsia haastatellessa olimme varautuneet siihen, että emme saa välttämättä kaikkiin kysymyksiimme vastauksia. Christensen ja Prout (2002, s. 480) tuovat esiin, että tutkimuksissa lasten asema on nähty objektina, subjektina,

sosiaalisena toimijoina (Christensen, 1998; Christensen & James 2000a) ja osallistujina sekä kanssatutkijoina (Alderson, 2000; Woodhead & Faulkner, 2000). Lapsikeskeisenä lähestymistapana pidetään lapsen näkemistä subjektina. Kun tutkija haluaa lapsen mukaan tiedon tuottajaksi, tulee hänen arvioida ja ottaa huomioon lapsen kehitys- ja ikätaso ja niiden vaikutus tiedon tuottamiseen. (Christensen & Prout, 2002, s. 480–481.)

Tiedon tuottaminen omista kokemuksista, odotuksista ja tilanteista vaatii aktiivista osallisuutta ja toimijuutta (Hurtig, 2006, s. 167). Sijaissisarukset osallistuivat haastatteluihin aktiivisesti. Saimme jokaiseen kysymykseen vastaukset, mutta jokaisessa haastattelussa tuli vastauksia ”En tiedä” ja ”En muista”. Pelkäsimme, että näillä vastauksilla ei tule olemaan arvoa tutkimuksessa. Nämä vastaukset osoittautuivat kuitenkin tutkimustulosten kannalta tärkeiksi, sillä niitä annettiin samoihin kysymyksiin.

”En tiedä”- vastaukset toivat esiin sen, ettei sijaissisaruksilla ole tarpeeksi tietoa ja käsitteet kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijä ja ennakkovalmennus ovat heille tuntemattomia. ”En muista”- vastaukset olivat yhteneväisiä kysymykseen ”Minkä ikäinen olit, kun perheeseen muutti sijaislapsia?”. Tällä kysymyksellä viitattiin ensimmäiseen kertaan, kun perheeseen on muuttanut sijaislapsi. Haastateltavat eivät muistaneet, koska olivat niin nuoria tai eivät olleet vielä syntyneet.

Saimme haastateltavilta autenttiset vastaukset, koska lapset eivät epäröineet vastata ja he vastasivat omin sanoin oman ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Epäröintiä oli havaittavissa vain silloin kun käytimme sanoja, joita lapset eivät tunnustaneet tai kysymyksiä, joita lapset eivät ymmärtäneet. Näihinkin kysymyksiin saimme vastaukset avattuamme niitä paremmin.

Tutkimustulosten luotettavuuteen vaikuttaa olennaisesti haastateltavien vähäinen määrä. Tavoitteenamme oli haastatella 5–10- sijaissisarusta ja olimme aluksi rajanneet alueeksi Pirkanmaan. Haastateltavia saimme neljä, joista 3 oli Pirkanmaalta ja 1 Etelä-Savosta. Haastateltavien vähyyden sekä sijaintien takia, emme voineet yleistää tuloksia koko maan kattaviksi. Tulokset antavat kuitenkin viitteitä

siitä, miten sijaissisarusten oikeudet toteutuvat ja miten niiden toteutumista voitaisiin kehittää.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sijaissisarusten oikeudet toteutuvat perheen kesken, mutta ei lastensuojelussa osana sijaishuoltoa. Eri tutkimukset ovat osoittaneet, että sijaissisarusten osallisuus sijaishuollossa tulisi huomioida paremmin, sillä he ovat tärkeä osa sitä, kuten he ovat merkityksellinen osa myös itse sijaisperhettä (Höjer, 2007, s. 82; Kaijanen, 2021, s. 66). Lastensuojelun työntekijät eivät huomioi sijaissisaruksia osana sijaisperhettä eikä oikeus tulla kuulluksi toteudu sijaishuollossa.

Sijaissisaruksilla ei ole tarpeeksi tietoa sijaissisaruksena ja sijaisperheenä toimimisesta. Sijaishuollon tulisi selvittää miten he voivat omalla toiminnallaan parantaa tuen ja tiedon antamista sijaissisarukselle, jotta voidaan taata hänen olevan hyvin informoitu liittyen sijaisperheenä ja sijaissisaruksena toimimiseen (Höjer ym., 2013, s. 20). Huolellinen valmistautuminen ja valmentautuminen tulisi olla päätavoitteena ennen sijaisperheenä ja sijaissisaruksena aloittamista. Valmistautumisessa ja valmentautumisessa käytetään ennakkovalmennusta.

Sijaissisarukset eivät olleet osallistuneet ennakkovalmennukseen, joko siksi että olivat liian pieniä tai siksi etteivät olleet syntyneet vielä, kun perheeseen tuli ensimmäisen kerran sijaislapsia. Stonemanin ja Dallosin (2019, s. 174) tutkimuksen mukaan lapsen ikä vaikuttaa siihen, kuinka hyvin lasta valmistetaan ja valmennetaan sijaisperheenä toimimiseen, ja kuinka vanhemmilla lapsilla on parempi ymmärrys siitä, miksi perheeseen tulee sijaislapsi.

Sijaissisarukset kokivat ennakkovalmennukseen osallistumisen hyväksi ideaksi. Valmistautuminen sijaisperheenä sekä sijaissisarutena toimimiseen koettiin tärkeänä, koska silloin pystyy ennakoimaan tulevaa. Younesin ja Harpin (2007, s.

37) tutkimukseen osallistuneet sijaisvanhemmat ja –sisarukset toivoivat sijaissisarusten osallistuvan valmennukseen sekä mahdollisuuden kuulla muiden sijaisperheissä toimivien biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta.

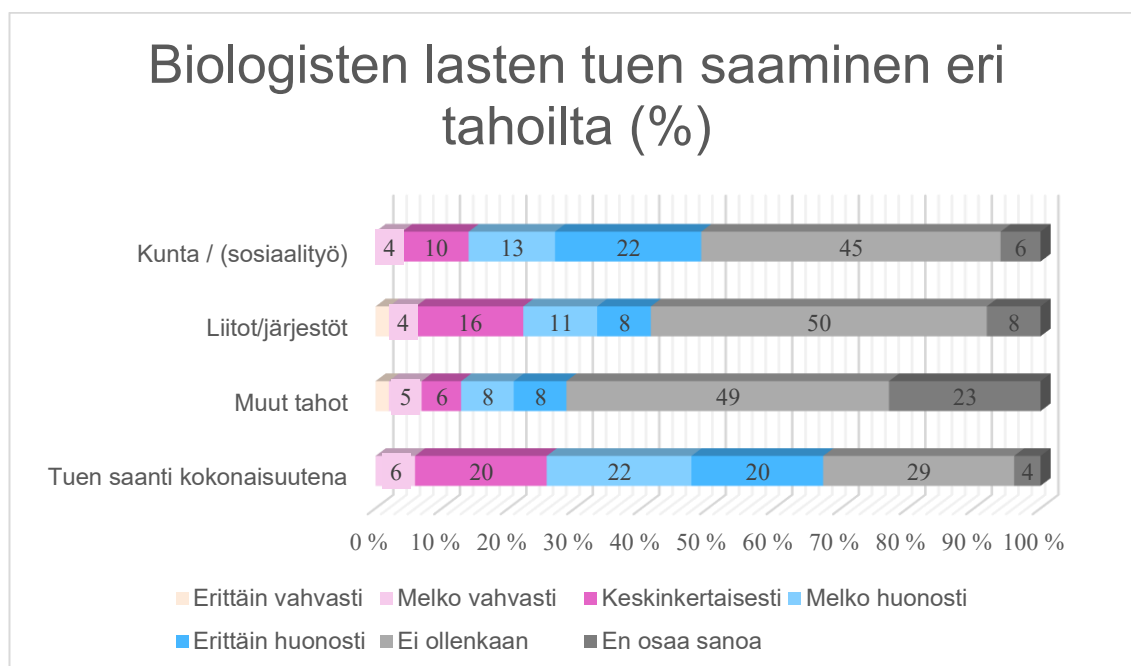
Kerolan (2010, s. 68) mukaan sijaissisaruus tarjoaa mahdollisuuksia ja voimavaroja, mutta luo myös uhkia ja stressitekijöitä. Nämä tulisi selvittää ja ottaa huomioon jo ennakoivalmennuksessa. Jos sijaissisaruksella ei ole ollut mahdollisuutta osallistua ennakoivalmennukseen, tulisi järjestää valmennusta ja tukea sijaissisarukselle silloin kun hänen ikänsä ja kehitystasonsa sen sallii. Valmennukselle ja tuelle on tarvetta silloinkin, kun sijaislapsia on ollut perheessä pidempään eikä pelkästään silloin kun sijaisperheeksi ensimmäisen kerran ryhdytään.

Sijaissisaruteen valmistautumisessa ja valmennuksessa on nähtävissä eroja. Hyvärisen ja Muonan (2010, s. 23) tutkimuksessa ilmeni, että kaikki tutkimukseen osallistuneet lapset olivat tutustuneet Pesäpuu ry:n tuottamaan lasten valmennusmateriaaliin sekä osallistuneet valmennuksen lastenryhmään. Tämä erosi tutkimuksemme tuloksista, sillä haastatellut lapset eivät kertoneet saaneensa muualta tietoa ja tukea kuin vanhemmiltaan. Tiedon ja tuen antaminen voi jäädä siis helposti pelkästään sijaissisarusten vanhemmille.

Sijaissisarudelle ei ole erillistä määritelmää laissa, eikä häntä ole huomioitu muuten kuin perhehoitolain pykälässä 5 tarkoitetulla muulla perheenjäsenellä. Myös lastensuojelulaki ja laki sosiaalihuollon asiakkaasta koskee vain suoraan sosiaalityöntekijän kanssa asiakkuussuhteessa olevia sijoitettuja lapsia tai heidän perhehoitajiaan. Koska sijaissisaruksia ei mainita erikseen laissa, ei ole määritelty millaista tukea heille tulisi tarjota.

Tutkimuksemme mukaan sijaissisarukset saavat hyvin vähän tukea muualta kuin omilta vanhemmiltaan ja perheeltään. Tämä ilmenee myös Jauhaisen ym. (2021) tutkimuksessa, jossa perhehoitajilta selvitettiin mitä tukea ja kuinka vahvasti sijaisperheen biologiset lapset ja perheeseen sijoitetut lapset saavat eri tahoilta. Aiheemme vuoksi esitämme työssämme vain kuvion 4, biologisten lasten tuensaamisesta. Mainittakoon kuitenkin, että tuen saamisessa eri tahoilta erot olivat

selvät sijaisperheen biologisten ja perheeseen sijoitettujen lasten välillä. Sijoitetut lapset saavat tukea selvästi enemmän.

Kuvio 4. Biologisten lasten tuen saanti eri tahoilta (Jauhiainen ym., 2021, s. 6)

Sijaissisaruksille kerrottiin aina kun suunniteltiin uuden sijaislapsen sijoittamisesta perheeseen. Tämä toimintatapa on käytössä muidenkin kuten Younesin ja Harpin (2007, s. 29) sekä Hyvärisen ja Muonan (2010, s. 23) tutkimusten mukaan. Tutkimuksemme mukaan mahdollisesta sijoituksesta keskusteltiin ja sijaissisarukset saivat kertoa mielipiteensä, mikä on erittäin tärkeää. Vaikka asiasta keskusteltiin yhdessä, päätöksen tekee lopulta sijaisvanhemmat. Tulokset ovat yhteneväisiä Younesin ja Harpin (2007, s. 29) tutkimuksen tulosten kanssa.

Tiedon jakaminen sijaissisaruksille edistää sijoitusten onnistumista sekä sijaisperheen toiminnan jatkuvuutta. Sijaissisarusten hyvinvointia tulisi seurata säännöllisesti, koska sillä pystytään estämään sijaissisarusten kuormittumista. Sijaisperheen tai sijaissisarusten ylikuormittuminen voi johtaa sijoituksen päättymiseen. Kuormitusta voidaan ehkäistä ja vähentää vahvistamalla perhe- ja sisarusuhteita sekä varmistamalla, että jokaisella lapsella on joku aikuinen kenen puoleen kääntyä tarvittaessa. (Säles, 2021, s. 11.) Haastattelemamme sijaissisarukset kokivat tärkeiksi aikuisiksi omat vanhempansa, erityisesti äidin.

Sijaissisarukset näkevät perheeseen sijoitetut lapset sisaruksinaan eikä erittelyä tehdä biologisten lasten ja sijaislasten välille. Sijaissisarusten mielestä on kivaa, että perheessä on muitakin lapsia. Tutkimusten mukaan sijaisperheen lapset ovat pääosin myönteisiä perheeseen saapuneita sijoitettuja lapsia kohtaan. Sijaissisarukset ja sijaislapset kokevat toisensa kavereikseen, joiden kanssa tehdään kivoja asioita. (Kallinen, 2018, s. 11; Hyvärinen & Muona, 2010, s. 25.)

11 POHDINTA

11.1 Tutkimuksen toteutuksen arviointi

Tiesimme tutkimusta aloittaessamme, että sijaissisaruuutta on tutkittu hyvin vähän, joka oli yksi suurimmista syistä tämän tutkimuksen tekemiselle. Epävarmuutta aiheutti se, löydämmekö aiheesta tarpeeksi teoriaa tutkimuksemme tueksi. Onnistuimme keräämään työhömmme laadukasta teoriaa käyttämällä laajasti eri tiedonlähteitä suomeksi sekä englanniksi.

Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoite on jonkin ilmiön ymmärtäminen, se mahdollistaa sen, että tutkimusaineiston ei tarvitse olla suuri ja haastateltavien määrään ei ole olemassa yleisiä sääntöjä. Se, millainen tutkimus on kyseessä, vaikuttaa olennaisesti esimerkiksi siihen käytettävien resurssien määrään. Opinnäytetoissa kannattaa pohtia sitä, kuinka paljon aikaa ja muita resursseja on käytettävissä aineiston hankintaan. Aineiston valintaan vaikuttaa myös tutkimuksen näkökulma. (KvaliMOTV, i.a.-b.)

Tutkimuksemme suurin haaste oli saada tarpeeksi lapsia haastateltavaksi. Päätimme tavoitella kymmentä haastattelua, mutta saimme lopulta vain neljä. Aloitimme haastateltavien etsimisen syyskuussa 2022, ja viimeinen haastattelu toteutui vasta tammikuussa 2023. Halusimme haasteista huolimatta saada

useamman haastateltavan, koska se oli tutkimuksemme kannalta tärkeää ja siksi päätimme etsiä haastateltavia normaalia pidemmällä aikavälillä.

Tutkimusaineistoa voidaan etsiä jo olemassa olevien kontaktien avulla, niin sanotulla lumipallotekniikalla, joka tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistuneilta kerätään tietoja mahdollisista muista osallistujista. Tutkittavia voidaan myös etsiä ilmoituksilla tiedotusvälineissä, jolloin kiinnostuneet voivat lähestyä tutkijaa itse. (KvaliMOTV, i.a.-b.) Haastateltavia oli vaikea saada lähettämiemme haastattelu-kutsujen avulla, joten laajensimme hakuamme, ja käytimme apuna muun muassa sosiaalista mediaa sekä osallistuimme Pesäpuun järjestämään sijaissisaruksia koskevaan webinaariin, jossa esittelimme työmme ja toivoimme lisää haastateltavia. Lopuksi vain tarjoamalla verkossa tehtävää etähaastattelua saimme tarpeeksi haastateltavia työmme jatkamiseksi. Opimme, kuinka tärkeää on heti tutkimuksen alussa selvittää mistä ja miten haastateltavia voi saada tarpeeksi, ja mikä on realistinen tavoite haastateltavien määräksi.

Tutkimuksen toteuttamista varten laadimme suunnitelman ja aikataulun, mutta tutkimuksen aikana tuli vastaan yllättäviä muutoksia. Näissä tilanteissa meiltä vaadittiin paineensietokykyä sekä ongelmanratkaisutaitoja. Yhdessä pohtimalla saimme ratkaistua ongelmat ja teimme vaadittavat muutokset.

Laadullisen tutkimuksen yleistäminen ei tapahdu tilastollisesti, vaan ajatuksena on se, että tutkittavasta ilmiöstä voidaan saada vihjeitä myös muista samanlaisista tapauksista. Yksittäisiäkin tapauksia tutkittaessa voidaan selvittää se mikä ilmiössä voi toistua yleisellä tasolla tarkasteltuna. Tärkeää on huomioida, että yleistyksiä ei voida tehdä suoraan aineistosta vaan sen pohjalta tehdyistä tulkinnoista. Aineistosta tehtyjä tulkintoja voidaan sitten vertailla muihin tutkimuksiin ja niiden tuloksiin sekä tulkintoihin. (KvaliMOTV, i.a.-c.) Haastateltavien vähäisyys aiheutti epävarmuutta siitä, voiko tutkimustuloksiamme hyödyntää ja voidaanko niitä yleistää. Käytimme haastatteluista saatua aineistoa kuitenkin laajasti, ja tulokset vastaavat jo aiempien tutkimusten tuloksia mikä lisää tutkimuksemme uskottavuutta. Lisäksi tutkimuksemme tuloksissa on paljon yhtäläisyyksiä opinnäytetyömme teoriaperustaan mikä myös vahvistaa tutkimuksemme uskottavuutta.

Tutkimuksemme osuu myös ajankohtaisesti tärkeään lastensuojelun mullistukseen. LAPE-ohjelman myötä asiakkaiden hyvinvointiin ja oikeuksiin kiinnitetään enemmän huomiota, täten myös sijaissisaruksien oikeuksien toteutuminen on nostettava esille.

11.2 Tulevaisuuden haasteet, kehitysehdotukset ja jatkotutkimusaiheet

Lastensuojelulain mukaan perhehoito on ensisijainen hoitomuoto sijaishuollolle. Laitoshuolto tulee kyseeseen tilanteissa, joissa sijaishuoltoa ei pystytä järjestämään riittävien tukitoimien kanssa perhehoidossa tai muualla, lapsen edun mukaisesti (L417/2007 50. §). Perhehoidon ensisijaisuus on tärkeää tiedostaa perhehoitoa kehitettäessä, sijaissisarukset ovat osa perhehoitoa ja he ovat tärkeitä perhehoidon, eli sijoitusten jatkuvuudelle. Sijaissisarusten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen on myös tällä tiedolla taloudellisesti järkevää sen vaikuttaessa esimerkiksi sijoitusten keston.

Tulevaisuuden haasteena on saada sijaissisarukset termiksi tutuksi sosiaali- ja terveysalalla. Vaikka termin käyttö lisääntyy, on se edelleen kovin tuntematon. Sijaissisarouden määritelmä puuttuu kokonaan laista ja sopimuksista. Haasteena, mutta tärkeänä askeleena ja kehittämiskohteena näemme sijaissisarusten oikeuksien turvaamisen laissa ja keskinäisissä sopimuksissa. Nämä kaksi ovat jollain tapaa myös toisistaan riippuvaisia.

Haasteena on sijaissisaruksille riittävän tiedon ja tuen antaminen. Haastattelemamme sijaissisarukset kokivat voivansa kääntyä vanhempiensa puoleen ja he pystyvät keskustelemaan vanhempiensa kanssa tärkeistä asioista ja omista tunteistaan. Tiedon ja tuen antaminen jää helposti kuitenkin vanhempien harteille eikä sijaissisaruksilla näytä olevan muita tiedon ja tuen lähteitä liittyen sijaissisaruteen. Sijaissisarukset tarvitsevat tietoa ja tukea perheen ulkopuolelta, mutta emme usko resurssien riittävän esimerkiksi oman työntekijän nimeämiseen sijaissisaruksille. Vertaistukiryhmien järjestäminen sijoitusten aikana voisi onnistua tarjolla olevien resurssien puitteissa. Nämä ovat myös mahdollisia jatkotutkimusaiheina.

Höjerin ym. (2013, s. 20) kirjallisuuskatsauksen pohjalta nousseet suositukset uusiin linjauksiin ja käytäntöihin ovat yhteneväisiä tutkimuksestamme esiin nousseiden kehittämissuositusten kanssa. Sijaishuollon tulisi toiminnallaan turvata, että sijaissisarukset tulevat kuulluiksi, heidät tunnistetaan sijaisperheen aktiivisiksi toimijoiksi, he saavat tarvitsemansa tiedot ja taidot sijaissisaruksena toimimiseen sekä tukea sosiaalityöntekijöiltä ja vertaistukiryhmistä. Sijaissisaruksilla tulee olla ymmärrys siitä, mikä vaikutus sijaissisaruuella on heidän elämässään.

Perhehoidon kehittämispisteitä voisivat olla se, että sijaissisarusten oikeus palveluihin määriteltäisiin lastensuojelun ohjeistuksissa ja lastensuojelua koskevissa laeissa, sijaissisaruksille mahdollistetaan omat ennakkovalmennukset ja vertaistukitapaamiset iästä riippumatta ja sijaissisaruksia koskisi säännöllinen tuentarpeen selvitys. Sijaissisarusten huomioimiseen tulisi kehittää työkaluja kuten oppaita. Esimerkiksi varhaiskasvatukseen voisi olla tarvetta kehittää opas sijaissisaruuuden huomiointiin.

Jatkotutkimusaiheina ehdottaisimme valtakunnallista tai hyvinvointialueittain tehtyä kartoitusta lasten saamasta ennakkovalmennuksesta, kartoitusta sosiaalityöntekijöiden mahdollisuuksista huomioida sijaissisarukset työssään, sijaissisaruuuden vaikutuksista mielenterveyteen ja mahdollisuuksista saada ennakoivaa tukea. Lisäksi tutkisimme jatkossa nykyisten hankkeiden, esimerkiksi perhehoitoliiton Meidän sakkii tuomien ehdotusten käyttöön ottamisen astetta lastensuojelussa.

11.3 Sijaissisaruuus varhaiskasvatuksessa

Toinen meistä valmistuu varhaiskasvatuksen sosionomiksi, joten on aiheellista pohtia myös varhaiskasvatuksen osuutta sijaissisaruksen elämässä. Varhaiskasvatuksen tarjoama kasvatuksellinen tuki ja sen tärkeys perheiden ja eri viranomaistahojen kanssa on yhä useammin esillä varhaiskasvatuksen ammattilaisten keskuudessa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla tulee olla tietoa myös sijaissisaruksista ja heihin liittyvistä mahdollisista haasteista.

Varhaiskasvatus tukee tasapainoista kasvua sekä kehitystä (Sosiaali- ja terveysministeriö, i.a.). Varhaiskasvatuksen sosionomin palvelujärjestelmän tuntemus ja siinä ohjaaminen voi olla sijaissisaruksen perheelle tärkeää, etenkin kun sijaissisaruuksi ei ole vielä huomioitu esimerkiksi lastensuojelussa. Varhaiskasvatuksen tuki esimerkiksi sijaissisaruksen hyvinvoinnin varmistamiseksi tulee ottaa huomioon varhaiskasvatusikäisten sijaissisarusten kanssa. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on vahva osaaminen lapsen tuen tarpeiden selvittämisessä.

Mahdollisia yhtymäkohtia ovat esimerkiksi sijaissisaruksen hyvinvoinnin tukeminen, palveluiden turvaaminen ja lapsen edun ensisijaisuus. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan sijaissisaruksen mahdollinen oireilu muuttuvissa perhetilanteissa ja heillä on myös keinoja siihen tarttumiseen. Perheiden varhaiskasvatuksesta saama tuki on usein ensimmäinen askel palvelujen piiriin, joten on perheiden, ja lasten edun mukaista, että ammattilaisilla on tieto siitä mistä apua kysymyksiin saa.

Tutkimusta tehdessämme yritimme saada haastateltua myös varhaiskasvatusikäisiä sijaissisaruuksia mutta emme saaneet yhtäkään sen ikäistä haastatteluun. Myöhemmin ajateltuna olisimme voineet jakaa haastattelukutsua myös saman alueen varhaiskasvatusyksiköihin, joista haastattelukutsua olisi voitu jakaa perheisiin, joissa tiedettiin olevan sijaissisaruuksia. Lisäksi huomasimme kysymysten olevan vaikeita vanhemmillekin lapsille, joten niiden muotoileminen ja jakaminen pienemmiksi olisi ollut vaihtoehtoinen ja parempi toimintatapa pienten kanssa.

11.4 Ammatillinen kasvu

Opiskeluamme ja opinnäytetyötämme ovat ohjanneet sosiaalialan osaamisvaatimukset. Sosiaalialan osaamisvaatimuksia eli kompetensseja jäsennetään kuudella pääteemalla. Ne ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatiotoiminta sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Diak, i.a.)

Opinnäytetyöprosessin aikana sosiaalialan kompetensseista korostui erityisesti eettinen osaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatiotoiminta. Eettiseen osaamiseen kuuluu sosiaalialan arvojen sekä ammattieettisten periaatteiden mukaan toimiminen (Diak, i.a.). Ammattieettisiin periaatteisiin kuuluu itsemääräämisoikeus ja osallisuus sekä ihmisen oikeus ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan (Talentia, 2022, s. 7). Näiden periaatteiden pohjalta toteutimme lasten haastattelut. Haastateltavat lapset osallistuivat haastatteluihin omasta tahdostaan, ja he saivat itse päättää kuinka aktiivisesti ja millä tavalla osallistuvat haastatteluihin. Annoimme lasten kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan keskeyttämättä heitä ja annoimme heille tilan tulla kuulluksi ja nähdyiksi.

Eettiset periaatteet ja ohjeet ohjaavat myös tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatiotoimintaa, jonka kulmakiviä ovat verkostotyö sekä kumppanuuslähtöinen kehittäminen (Diak, i.a.). Yhteistyökumppanimme antoi meille ideoita siitä mitä sijaissisaruteen liittyvää aihetta meidän kannattaisi lähteä tutkimaan. Aiheeksi meille nousi heidän oikeuksiensa toteutumisen tarkastelu. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa tapasimme tiiviisti yhteistyökumppanimme kanssa ja yhteistyössä asetimme tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset. Lisäksi pystyimme määrittelemään tutkimuksen tavoitteet ja tarkoituksen, jonka pohjalta pystyimme muodostamaan opinnäytetyömme suunnitelman. Saimme hyvää palautetta koko prosessin ajalta yhteistyökumppaniltamme, opponoivilta opiskelijoilta sekä ohjaavilta opettajilta, joka auttoi meitä opinnäytetyömme rajaamisessa ja edistämisessä.

Opinnäytetyöprosessi oli pitkä, suunnitelmamme ja aikataulumme muuttuivat usein. Tämä vaati meiltä joustavuutta sekä paineensietokykyä. Pysähdyimme usein miettimään, miten etenemme, jotta työn tarkoitus ja tavoitteet saavutetaan. Työn laadun, tuloksien ja vaikutuksien arvioinnin osaaminen kuuluu sosiaalialan kompetensseihin (Diak, i.a.). Työnämme oli tutkimuksen toteuttaminen ja teimme sen arviointia aktiivisesti. Tavoitteenamme oli tuottaa laadukas ja luotettava tutkimus, jonka tuloksilla olisi vaikutusta sijaissisarusten oikeuksien toteutumisen edistämisessä. Aktiivisen arvioinnin avulla teimme tarvittavia muutoksia ja lopputuloksena on opinnäytetyö, joka antaa vastauksen tutkimuskysymyksiimme.

Pohdimme myös ammatillista kasvuamme opinnäytetyöprosessin aikana. Opin­näytetyöprosessi muokkasi ammatillista identiteettiämme eli käsitystä itses­tämmme ammatillisina toimijoina. Ammatillinen identiteetti kuvaa millaiseksi ihmi­nen ymmärtää itsensä tällä hetkellä suhteessa työhön ja ammatillisuuteen, mil­lainen hän haluaa ammatissaan ja työssään olla sekä ylipäättään käsityksen työn asemasta hänen elämässään. Ammatilliseen identiteettiin kuuluu myös käsityk­set siitä, mihin ihminen kokee kuuluvansa, mitä hän pitää tärkeänä sekä mihin hän sitoutuu ammatissaan ja työssään. (Eteläpelto & Vähäsantanen, 2006, s. 26; Raatikainen ym., 2020, s. 35.)

Opiskelemme sosionomiksi ja varhaiskasvatuksen sosionomiksi. Sosionomin työn perustaksi vaaditaan vahvaa itsetuntemusta (Raatikainen ym., 2020, s. 35). Meille on ollut selvää millaisia ammattilaisia haluamme olla, kenen kanssa haluamme työskennellä ja missä ympäristöissä. Olemme molemmat kiinnostuneita ja sitoutuneita työskentelemään lasten kanssa. Pidämme erityisen tärkeänä lasten kanssa työskentelyssä sitä, että lapsen oikeudet toteutuvat ja haluamme omalla työllämme turvata sekä edistää niiden toteutumista.

Opinnäytetyöprosessimme aikana opimme itsesäätelytaitoja, joita henkilö tarvitsee ammatilliseen kasvuun. Hyvät itsesäätelytaidot omaava henkilö osaa sää­dellä vireystasoaan ja käsitellä omia tunteitaan, stressiä, levottomuutta ja ikävys­tymistä. Lisäksi hyvät itsesäätelytaidot omaavalla henkilöllä on halu oppia uutta ja sisäinen tarve muutokseen. (Ruohotie, 2006, s. 110.) Opinnäytetyöprosessi oli pitkä ja se sisälsi stressiä sekä positiivisia ja negatiivisia tunteita. Erityisen stres­saavaksi koimme haastateltavien saamisen mukaan tutkimukseen. Olimme kui­tenkin motivoituneita pitämään aiheen sen takia, että saisimme työllämme muu­toista aikaan sekä oppisimme samalla jotain uutta. Motivaatio aihetta kohtaan nousi tärkeään rooliin prosessin aikana. Opimme myös kestämään epävar­muutta.

Opimme ja sisäistimme opinnäytetyöprosessin aikana myös uusia ammatillisia rooleja. Toimimme tutkijoina, haastattelijoina, litteroijina, analysoijina sekä tiedon tuottajina. Tutkimuksen toteuttaminen oli ajoittain raskasta, koska se sisälsi hyvin erilaisia vaiheita, jotka eivät kaikki tuntuneet meille sopivilta. Sopivan ja

mielenkiintoisen aiheen parissa voimme nähdä itsemme tutkijan roolissa, mutta erilaiset työtehtävät sopivat meille paremmin. Pystymme kuitenkin hyödyntämään näitä uusia opittuja rooleja koko työuramme ajan erilaisissa työtehtävissä.

LÄHTEET

- Araneva, M. (2018). *Lastensuojelun perhehoito*. Alma Talent.
- Arene. (2019). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*.
<https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>
- Balen, R., Blyth, E., Calabretto, H., Fraser, C., Horrocks, C., & Manby, M. (2006). Involving Children in Health and Social Research. 'Human becomings' or 'active beings'? *Childhood*, 13(1), 29–48.
<https://doi.org/10.1177/0907568206059962>
- Christensen, P., & Prout, A. (2002). Working with Ethical Symmetry in Social Research with Children. *Childhood*, 9(4), 371–497.
<https://doi.org/10.1177/0907568202009004007>
- Diak. (i.a.). *Sosionomi (AMK) -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukset eli kompetenssit*. <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Elkind, D. (1974). *Lapset ja nuoret – Jean Piagetin kehityspsykologiaa* (M. Ruttanen, suom.). Gummerus. (Alkuperäisteos julkaistu 1970).
- Eriksson, P., & Säles, E. (toim.). (2021). *Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen: suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöiksi*. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Työpöytä 6/2021.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-627-5>
- Eteläpelto, A., & Vähäsantanen, K. (2006). Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa A. Eteläpelto (toim.), & J. Onnismäki (toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (s. 26–49). Aikuiskasvatuksen 46 vuosikirja.
- Forsell, M., & Kuoppala, T. (6.6.2022). *Lastensuojelu 2021: Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021*. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Tilastoraportti 22/2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060543375>

- Hari, R., Järvinen, J., Lehtonen, J., Lonka, K., Peräkylä, A., Pyysiäinen, I., Salenius, S., Sams, M., & Ylikoski, P. (2015). *Ihmisen mieli*. Gaudeamus.
- HE 130/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain 29 §:n muuttamisesta HE 130/2013. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130130>
- HE 331/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta HE 331/2010. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100331>
- Heino, T., & Säles, E. (2017). *Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 20/2017. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-857-9>
- Holopainen, O., Lyytikäinen, T., & Niskanen, H. (2018). Selvittelevä haastattelu. Teoksessa S. Hyvärinen, & T. Pösö (toim.). *Lasten haastattelu lastensuojelussa* (s. 47–69). PS-kustannus.
- Hurme, H. (2003). Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas, & H. Lyytinen (toim.), *Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan* (s. 139–156). WSOY.
- Hurtig, J. (2006). Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen, & M. Törrönen, *Lapset ja sosiaalityö* (s. 167–193). PS-kustannus.
- Hyvärinen, U-R., & Muona, M. (2010). "Jos se olis tyttö, niin siskoks tai jos se olis poika, niin veljeks": PRIDE-valmennuksessa olevien perheiden biologisten lasten valmistautuminen sijaissisaruuuteen. [Opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201005027425>
- Höjer, I. (2007). Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life. *Child and Family Social Work*, 12(1), 73–83. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00447.x>
- Höjer, I., Sebba, J., & Luke, N. (2013). *The impact of fostering on foster carers' children: An international literature review*. Rees Centre for Research in Fostering and Education. University of Oxford.

- <http://www.education.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2019/05/285281.pdf>
- Janhunen, T. (2011). *Pysyvyyden turvaaminen perhehoidossa-käsikirja sijoitusten purkautumisen ehkäisemiseksi*. Perhehoitoliitto ry.
https://www.perhehoitoliitto.fi/files/1887/pysyvyyden_turvaaminen2018netti.pdf
- Jauhiainen, I., Ahomäki, M., & Kultanen, H. (19.4.2021). *Meidän sakki -hankkeen vaikuttavuuden selvitys 2021*. Perhehoitoliitto ry, Meidän sakki -hanke. https://www.perhehoitoliitto.fi/files/2730/Meidan_sakki_hankkeen_vaikuttavuuden_selvitys_2021_raportti.pdf
- Juuti, P., & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa A. Puusa, & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 9–19). Gaudeamus.
- Kaijanen, M. (2021). *Sijaissisarusten kokemuksia sijaissisaruudesta ja sijaisperheisiin suhtautumisesta* [Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202104233375>
- Kallinen, K. (2018). Perhehoitolasten sisarusuhteet sekä vertaisuhteet sijaisperheessä. *Nuorisotutkimus*, 36(4), 4–18. <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2018/4/perhehoi.pdf>
- Kallinen, K., & Pirskanen, H. (2022). *Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu*. Gaudeamus.
- Karling, M., Ojanen, T., Siven, T., Vihunen, R., & Vilen, M. (2009). *Lapsen aika*. (12. uud. p.). WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Kerola, M. (2010). *“No kyl mä piän sitä sillee niinku siskona”*: sijaissisaruus perheen biologisten lasten näkökulmasta [Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201004211548>
- Kiintymyssuhdemallit. (22.10.2020). Teoksessa *Odottavan äidin käsikirja*. Duodecim Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/odk00026>
- Korhonen, L. (26.11.2021). Kasvu ja kehitys eri-ikäkausina. Duodecim Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018#s4>
- Korkman, J. (2018). Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa S. Hyvärinen, & T. Pösö (toim.). *Lasten haastattelu lastensuojelussa* (s. 29–43). PS-kustannus.

- Kuntainfo. (25.9.2015). *Lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat muutokset 1.1.2016*. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://stm.fi/documents/1271139/1427058/Kuntainfo_8_2015.pdf/ce4381e3-f413-4c06-945e-73ede882b565/Kuntainfo_8_2015.pdf?t=1443512197000
- KvaliMOTV. (i.a.-a). *Litterointi*. Saatavilla 9.2.2023 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html
- KvaliMOTV. (i.a.-b). *Aineiston määrä ja tutkittavat*. Saatavilla 19.4.2023 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2.html
- KvaliMOTV. (i.a.-c). *Yleistäminen*. Saatavilla 19.4.2023 https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_3.html
- L 1301/2014. *Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- L 263/2015. *Perhehoitolaki 20.3.2015/263*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>
- L 361/1983. *Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- L 417/2007. *Lastensuojelulaki 13.4.2007/417*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L 731/1999. *Suomen Perustuslaki 11.6.1999/73*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Laine, S. (2018). *Sijaissisarukset – perhehoidon näkymätön osapuoli*. Narratiivinen tutkimus sijaissisarusten osallisuudesta lastensuojelun sijoitusprosessissa. [Pro gradu-tutkielma, Lapin yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201804131127>
- Monimuotoiset perheet. (i.a.). Saatavilla 15.3.2023. <https://monimuotoisetperheet.fi/>
- Nurmi, J. E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., & Ruoppila, I. (2015). *Ihmisen psykologinen kehitys* (6. uud. p.). PS-kustannus.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P., & Horppu, S. (2009). *Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen*. Kirjapaja.
- Näkyvät. (i.a.). *Yhdistys - miksi Näkyvät on olemassa?* Saatavilla 1.2.2023 <https://nakyvat.wordpress.com/about/>

- Perhehoitoliitto. (i.a.). *Mitä perhehoito on?* Saatavilla 14.1.2022 https://www.perhehoitoliitto.fi/tietoa_perhehoidosta/mita_perhehoito_on
- Pesäpuu ry. (i.a.-a). *Korttisarjat ja pelit*. Saatavilla 19.2.2023 <https://verkko-kauppa.pesapuu.fi/category/2/korttisarjat-ja-pelit>
- Pesäpuu ry. (i.a.-b). *Mitä PRIDE-valmennus on?* Saatavilla 3.2.2022 <https://pesapuu.fi/toiminta/perhehoito/valmennus/>
- Pesäpuu ry. (i.a.-c). *Yleistä Pesäpuusta*. Saatavilla 4.2.2022 <https://pesapuu.fi/pesapuu/yleista-pesapuusta/>
- Petreljus, P., & Eriksson, P. (toim.). (2018). *Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Piaget, J., & Inhelder, B. (1977). *Lapsen psykologia* (M. Rutanen, suom.). Gummerus. (Alkuperäisteos julkaistu 1966).
- Puusa, A. (2020a). Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa A. Puusa, & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 99–112). Gaudeamus.
- Puusa, A. (2020b). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa A. Puusa, & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (s. 145–156). Gaudeamus.
- Pösö, T. (2004). Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, & A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 202–212). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio, T., & Vepsä, P. (2020). *Ammattina sosionomi*. Sanoma Pro Oy.
- Raittila, R., Vuorisalo, M., & Rutanen, N. (2017). Lasten haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P., & Ruusuvuori, J. (toim.), *Tutkimus-haastattelun käsikirja* (s. 268–289). Vastapaino.
- Rannikko, U. (2008). Yhteinen ja erillinen lapsuus. Sisarusten sosiaalistava merkitys. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7510-8>
- Ruohotie, P. (2006). Metakognitiiviset taidot ja ammatillinen kasvu asiantuntijakoulutuksessa. Teoksessa A. Eteläpelto (toim.), & J. Onnismaa

- (toim.), *Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu* (s. 106–122). Aikuis-
kasvatuksen 46 vuosikirja.
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Finn Lectura.
- Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Ni-
kander, & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 424–431).
Vastapaino.
- Räty, T. (2015). *Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen*. (3. uud. p.). Edita.
- Saastamoinen, K. (2008). *Lapsen asema sijaishuollossa*. Edita.
- Schulman, M. (2015). Tämän päivän psykoanalyttinen käsitys lapsen kehityk-
sestä. Teoksessa K. Mankinen, I. Jokinen, R. Lintu, & M. Schulman
(toim.), *Pikkulapsesta koululaiseksi: Psykodynaaminen näkökulma
tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen* (s. 47–74). Therapie-
säätö.
- Sijaishuoltoapaikan valinta. (i.a.). Teoksessa *Lastensuojelun käsikirja*. Terveiden
ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 9.2.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltoapaikan-valinta>
- Sinkkonen, J. (2012a). *Lapsen puolesta*. WSOY.
- Sinkkonen, J. (2012b). *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. WSOY.
- Sinkkonen, J. (2018). *Kiintymyssuhteet elämänkaareissa*. Duodecim.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (i.a.). *Palvelut perheille*. Saatavilla 23.10.2022.
<https://stm.fi/palvelut-perheille>
- Stoneman, K., & Dallos, R. (2019). 'The love is spread out': how birth children
talk about their experiences of living with foster children. *Adoption &
Fostering*, 43(2), 169–191.
<https://doi.org/10.1177/0308575919848907>
- Säles, E. (2021). *Sisarussuhteiden vahvistamisen käsikirja*. Perhehoitoliitto ry.
https://www.perhehoitoliitto.fi/files/2788/Sisarussuhteiden_vahvistamisen_kasikirja_PHL2021_paivitetty.pdf
- Säles, E. (toim.). (2019). *Sisarussuhteen roolikartta – Käsikirja sisarussuhteiden
tarkasteluun*. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä.
[https://www.vslk.fi/uploads/files/Sisarussuhteen_roolikartta_Kasi-
kirja_sisarussuhteiden_tarkasteluun_29.11.2019_ip.pdf](https://www.vslk.fi/uploads/files/Sisarussuhteen_roolikartta_Kasikirja_sisarussuhteiden_tarkasteluun_29.11.2019_ip.pdf)
- Säles, E., & Airo, R. (2018). Sijaisperheiden sisarusuhteet – lasten tarpeista,
oikeuksista ja nakeista. Teoksessa P. Petrelius, & P. Eriksson

- (toim.), *Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa* (s. 41–50). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 32/2018. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-208-6>
- Talentia. (2022). *Arki, arvot ja etiikka*. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (17.2.2023a). Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, joiden sijoituspaikkana perhe, % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista (THL) (ind. 418). <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko?indicator=szartE7MAwA=&region=s07MBAA=&year=sy5zsk7U0zUEAA==&gender=t&drillTo=418>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (17.2.2023b). Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–24-vuotiaat lapset ja nuoret, joiden sijoituspaikkana perhe, % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista (THL) (ind. 1081) <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko?indicator=szartE7MAwA=&region=s07MBAA=&year=sy5zsk7U0zUEAA==&gender=t&drillTo=1081>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2.5.2022). *Perhehoitokoteja 31.12. lastensuojelun sijaisperhehoidossa, kunnan kustantamat palvelut* (ind. 3510). Sotkanet.fi. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/indicators/3510>
- Thompson, H., & McPherson, S. (2011). The Experience of Living with a Foster Sibling, as Described by the Birth Children of Foster Carers: A Thematic Analysis of the Literature. *Adoption & Fostering* 35(2), 49–60. [https://doi-
org.anna.diak.fi/10.1177%2F030857591103500206](https://doi.org.anna diak.fi/10.1177%2F030857591103500206)
- Thompson, H., McPherson, S., & Marsland, L. (2016). ‘Am I damaging my own family?’: Relational changes between foster carers and their birth children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 21(1), 48–65. <https://doi.org/10.1177/1359104514554310>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitleminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarvointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (7.7.2021). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>
- Välivaara, C. (2012). *Mitä on sijaissisaruus?* Ohjaajan opas. Pesäpuu ry. http://www.pesapuu.fi/wp-content/uploads/2021/05/Sijaissisaruus_ohjaajan-opas_020113.pdf
- Wahlman-Neuvonen, K., & Hannonen, R. (2015). Vuorovaikutuksella on väliä-lapsen kognitiivisen kehityksen näkökulmia. Teoksessa K. Mankinen, I. Jokinen, R. Lintu, & M. Schulman (toim.), *Pikkulapsesta koululaiseksi: Psykodynaaminen näkökulma tunne-elämän ja ihmissuhteiden kehitykseen* (s. 25–46). Therapie-säätiö.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista, 20.11.1989. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Younes, M. N., & Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children in their families. *Child Welfare*, 86(4), 21–40.

LIITE 1. Haastattelukutsu

Hei sinä sijaisvanhempi!

Etsimme opinnäytetyötämme varten haastateltaviksi sijaisperheen biologisia 4–10-vuotiaita lapsia. Perheestä myös useampi lapsi voi osallistua. Opinnäytetyömme aihe on ”Sijaissisarusten oikeuksien toteutuminen ja niiden vaikutus heidän hyvinvointiinsa”.

Haastatteluissa haemme vastauksia sijaissisaruksilta heidän kokemuksestaan sijaissisaruksena toimimisesta ja heidän lapsen oikeuksiensa toteutumisesta. Tarkastelemme opinnäytetyössämme YK:n lastenoikeuksien sopimuksen oikeuksista; lapsen oikeutta tulla kuulluksi sekä lapsen oikeutta saada ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa.

Opiskelemme Diakonia-ammattikorkeakoulussa kolmatta vuotta sosionomiksi ja varhaiskasvatuksen sosionomiksi.

Opinnäytetyömme yhteistyökumppani on Pesäpuu ry. Haastattelut toteutetaan Pesäpuun Tampereen toimistolla osoitteessa Hämeenkatu 14 C 25, 33100 TAMPERE. Tarkoituksena on toteuttaa haastattelut lokakuun 2022 aikana. Sovimme haastattelupäivät ja -ajat joustavasti haastateltavien aikataulujen mukaan. Haastatteluissa on tarjolla pientä juotavaa ja purtavaa sekä pieni yllätyslahja.

Kutsumme perheenne sijaissisaruksen/-sisarukset mukaan haastateltaviksi ja auttamaan meitä tekemään sijaissisarukset näkyviksi ja kuulluiksi sijaishuollossa. Jos kiinnostuitte, ottakaa mahdollisimman pian yhteyttä meihin sähköpostilla tii.onikki@student.diak.fi ja viivi.vongross@student.diak.fi . Jos mieleenne tulee kysymyksiä tai haluatte lisätietoja, älkää epäröikö ottaa meihin yhteyttä! 😊

Ystävällisin terveisin
Tiia Onikki & Viivi von Gross

LIITE 2. Lapsen suostumuslomake

LIITE HAASTATTELUUN SUOSTUMINEN, LOMAKKEET TUTKIMUKSEEN
OSALLISTUVILLE (SUOMENKIELINEN)

Alle 15-vuotiaan suostumusasiakirja haastattelututkimukseen

Tutkimuksen nimi: Sijaissisarusten oikeuksien toteutuminen ja niiden vaikutukset heidän hyvinvointiinsa

Minulle on kerrottu tutkimuksesta, johon osallistun ja koen osallistumiseni mukavaksi. Osallistun koska haluan kertoa omista kokemuksistani.

Tiedän että minua haastattelemaan tulleet tutkijat eivät saa kertoa kertomistani asioista muille, koska heillä on salassapitovelvollisuus.

Tiedän että saan lopettaa haastattelun, jos siltä tuntuu.

Olen puhunut huoltajieni kanssa tutkimukseen osallistumisesta.

Lapsen nimi

Lapsen asuinpaikkakunta

Lapsen allekirjoitus

Paikka _____ Aika _____ / _____ .2022.

LIITE 3. Vanhemman suostumuslomake

LIITE HAASTATTELUUN SUOSTUMINEN, LOMAKKEET TUTKIMUKSEEN OSALLISTUVILLE (SUOMENKIELINEN)

Alle 15-vuotiaan lapsen huoltajan suostumisasiakirja haastattelututkimukseen
Tutkimuksen nimi: Sijaissisarusten oikeuksien toteutuminen ja niiden vaikutus heidän hyvinvointiinsa.

Olen saanut tutkimusta koskevan haastattelukutsun, jossa minulle on kerrottu tutkimuksen tavoitteesta sekä haastattelutapahtumasta tarpeeksi selkeästi. Minulla on ollut mahdollisuus ottaa yhteyttä tutkijoihin ja saada tarkempaa tietoa. Minulle on annettu tarpeeksi aikaa harkita, osallistuuko lapseni tähän tutkimukseen.

Tutkimukseen osallistuvalla lapsella on selitetty haastattelun tarkoitus ikätason mukaisesti niin että hän voi sen ymmärtää. Tiedän että, haastatteluun osallistuvalla lapsella on selvitetty hänen mahdollisuutensa vetäytyä tutkimuksesta, milloin vain, jos hänestä siltä tuntuu. Osaan huomioida sen, että siihen asti kerättyjä tietoja voidaan käyttää tutkimuksessa, vetäytymisestä huolimatta.

Tiedän että kaikkia tutkimukseen osallistuvia sitoo salassapitovelvollisuus, lapseni tietoja käsitellään salattuina ja niistä ei voi häntä yksilöidä tutkimuksen tuloksista.

Olen nähnyt ja lukenut lapseni allekirjoittaman suostumuslomakkeen.

Olen keskustellut lapseni osallistumisesta myös toisen huoltajan kanssa. Annan suostumukseni siihen, että lapseni osallistuu tähän tutkimukseen:

_____

Lapsen nimi

_____

Lapsen syntymäaika

_____

_____

Lapsen osoite

_____ / _____. 2022.

Paikka & aika

_____

_____

Huoltajan (1)
allekirjoitus & nimenselvennys

_____

_____

Huoltajan (2)
allekirjoitus & nimenselvennys

_____/_____.2022.
Paikka & Aika

_____
_____
Tutkijoiden allekirjoitukset ja nimenselvennökset haastattelulomakkeen vastaanottamisesta

LIITE 4. Haastattelukysymykset

Perhe

Kuvaile minkälainen perhe sinulla on?

Keitä perheeseesi kuuluu?

Montako sijaissisarusta sinulla on?

Minkä ikäinen olit, kun perheeseen muutti sijaislapsia?

Onko sinulla mahdollisuus kertoa tunteistasi tai ajatuksistasi perheessäsi?

Mielipiteen selvittäminen

Mitä ajattelit, kun sinulle kerrottiin, että perheeseen muuttaa sijaislapsia?

Kuvailenko miltä se tuntui, kun perheeseen muutti sijaislapsia?

Kuinka usein ovat työntekijät kysyneet sinulta ajatuksistasi? Millä tavoilla sinulta on kysytty sitä?

Tiedonsaanti

Miten tutustuit siihen mitä sijaisperhe tarkoittaa?

Osallistuitko ennakkovalmennukseen?

Mitä mieltä olet siitä, että lapset pääsisivät myös oppimaan sijaisperheistä ennen kuin perheeseen muuttaa sijaislapsia?

Työntekijöiden kohtaaminen

Kuinka usein haluaisit jutella asioista työntekijöiden kanssa?

Haluaisitko työntekijöiden kysyvän mitä sinulle kuuluu ja miten perheessä elämä sujuu?

Miten sinun kanssasi on käyty läpi, jos perheessä on tapahtunut jotain pelottavaa?

Onko sinulla ollut mahdollisuus käsitellä tunteitasi liittyen sijaisperheenä toimimiseen muiden kuin perheesi kanssa?

Onko teiltä muuttanut sijoitettuja lapsia pois? Kerrotko miltä se tuntui ja miten siitä kerrottiin sinulle?

Kokemukset

Miltä tuntuu olla sijaissisar?

Miltä tuntuu, kun kotona asuu muitakin lapsia?

Onko sinusta tuntunut joskus siltä, että sinun ajatuksiasi ei ole huomioitu? Miten se vaikuttaa sinuun?

Millä tavalla toivot, että sinua olisi huomioitu sijaisperheenä toimimisessa?

Kuvailetko miltä tuntuu, kun uusi lapsi tulee perheeseen? Mitä ajatuksia se herättää?